

Kroniek

September 1944:

Begin Gemeentelijk Lyceum Emmen

74 IDP's op Erica

De winter van 1937

Wie weet meer?

100 Jaar geleden

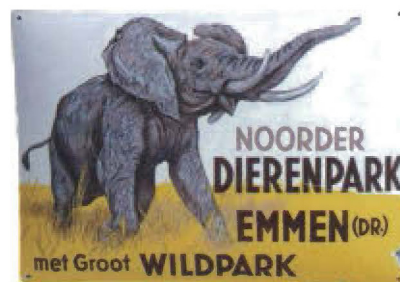
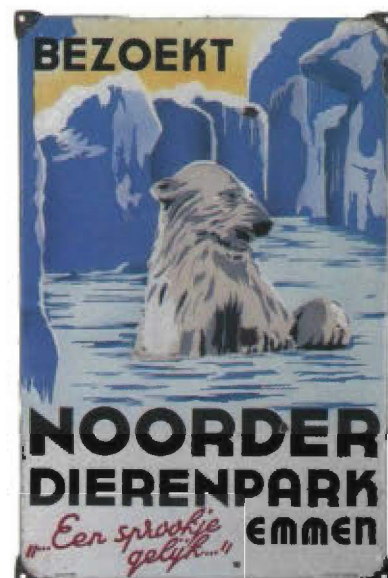
Het dierenpark van mijn vader (1935-1970)

Enkele jaren geleden is Jan Oosting (Emmen, 1947) begonnen met onderzoek naar het dierenpark van zijn vader. In 1935 opende zijn vader Willem Sjuck Johannes Oosting (1906-1983) in Emmen het Noorder Dierenpark, waarvan hij vanaf 1935 tot 1970 directeur was. In blokken van vijf jaar beschrijft Jan Oosting aan de hand van de kernwoorden *jeugd* (1906-1925), *verkenning* (1926-1930), *verwerkelijking* (1931-1935), *uitbreiding* (1936-1940), *oorlogsjaren* (1941-1945), *herstel* (1946-1950), *bloei* (1951-1955), *vernieuwing* (1956-1960), *bekendheid* (1961-1965), *worsteling* (1966-1970) en *missie* (1971-1983) de passie van zijn vader voor dieren. Willem Oosting droomde als kind dat hij ooit directeur van Artis zou worden. Dat zou hij niet bereiken, maar met zijn passie realiseerde hij zijn ambitieuze plannen voor een dierenpark in Emmen op een authentiek landgoed met een eeuwenlange geschiedenis. Samen met zijn vrouw Tineke Bosma (1907-1960) wist hij een prachtig stukje natuur in het centrum van Emmen te veranderen in een veel geprezen dierenpark, waarbij eeuwenoude, natuurlijke sporen van het landgoed bewaard zijn gebleven.

Het boek, 256 bladzijden met honderden foto's, verschijnt in mei 2020. Tekst en afbeeldingen vullen elkaar aan, waarbij de oudere lezer aan een prachtig dierenpark wordt herinnerd, waar hij of zij ooit rondliep en de jongere lezer een goed beeld krijgt van een bijzonder dierenpark uit de periode 1935-1970, het dierenpark van Jans vader.

Van 4 april 2020 tot 1 juni 2020 is in het Centrum Beeldende Kunst in het Rensenspark een tentoonstelling over het dierenpark in de oorlogsjaren 1940-1945.

In deze *Kroniek* zijn veel foto's gepubliceerd van personeel van het Noorder Dierenpark, die in 1939 door dierentuinmedewerker Berend Gewald zijn gefilmd (bladzijde 28 en omslag binnenkant en achterzijde).

Artikelen

Ubel Nonkes	September 1944: Begin Gemeentelijk Lyceum Emmen	4
Martin Boekeloo	74 IDP's op Erica	7
Henk Jeurink	De winter van 1937	25
Redactie	'Wie weet meer?'	27
Piet Naber	100 Jaar geleden	29

Bijdragen

Redactie	Het dierenpark van mijn vader (1935-1970)	ii
Piet Naber	Redactioneel	1
Henk Jeurink	Verenigingsnieuws	2
Rieka Wilken, Henk Jeurink, Henk Lanting en Wim Visscher	Busexcursie 2020 'Hümmling - Ammerland' - zaterdag 2 en 9 mei 2020	3

Voorbehoud auteursrechten foto's

Bij het plaatsen van foto's in dit blad vraagt de redactie toestemming aan de leveranciers van de foto's. Bij foto's uit het verleden is vaak niet meer te achterhalen wie deze hebben gemaakt. Bent u rechthebbende van een door ons gepubliceerde foto of afbeelding en hebben wij dit niet vermeld, verzoeken wij u contact met ons op te nemen, zodat wij in de eerstvolgende uitgave deze omissie kunnen rechtzetten.

Bestuur

P.M. Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 06-38358941, pmkraan99@gmail.com.

H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205,

secretaris@hvezod.org.

Albert Oost, penningmeester, ledenadministrateur en webmaster Facebooksite, Amsterdamseveldlaan 1, 7887 VD Erica, 0591-301495, aost3@kpnplanet.nl.
M. Nicolai, bestuurslid, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188.

Gré Tiben-Tolner, bestuurslid en webmaster website HVZOD, Hoofdkanaal o.z. 138, 7881 VR Emmer-Compascuum, 0591-351805, gretiben@hotmail.com.
Geert Schutrups, bestuurslid, Parklaan 7, 7822 EA Emmen, 06-55122978, parklaan7@home.nl.

Redactie

P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942.

Gelieve kopij te zenden aan:

p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen: p.a.naber@home.nl.

Contact

- Website Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe: <https://hvezod.org>.

- Volg ons op Facebook: HVZOD.

- Algemeen e-mailadres: secretaris@hvezod.org.

Lid worden van de

Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?

Het lidmaatschap bedraagt € 18,00 en voor huisge-noten € 5,00 extra. Geef uw naam, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer en e-mailadres per post of per e-mail door aan: H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 06-25186205, secretaris@hvezod.org.

Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij het lidmaatschap voor 1 december van het lopende verenigingsjaar schriftelijk of per mail wordt opgezegd.

Contributie

In de maanden januari/februari ontvangen leden, die geen incasso hebben, een factuur ter voldoening van hun jaarlijkse contributie.

Leden met een incasso, ontvangen géén factuur. Hun contributie wordt in de maand februari automatisch van hun rekening afgeschreven

Bankrelatie

Rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe, Amsterdamseveldlaan 1, 7887 VD Erica.

Redactioneel

Op de voorkant van de vorige *Kroniek* stond een foto van Jakob N-chem Jakobs met twee buurjongens. Gevraagd werd naar de namen van deze jongens. De naam van het jongetje rechts is ons bekend na een telefoontje van Henk Slik uit Almelo.

Hij vermoedde dat het

Theo van der Veen was, die naast de familie Jakobs woonde aan de Zonneweg. Na vergelijking met een afbeelding in een fotoalbum bleek dat te kloppen. Een groot deel van deze *Kroniek* is gewijd aan de geschiedenis van meer dan 70 vluchtelingen die door het bombardement op Rotterdam en door de operatie Market Garden van huis en haard verdreven werden en uiteindelijk na een moeizame tocht in februari 1945 in Erica aankwamen en daar liefdevol werden opgevangen. Zij bleven daar tot na de bevrijding. Het is geschreven door Martin Boekeloo.

In september 1944 startte het Emmer Lyceum in een houten gebouwtje aan de Meerstraat. Ubel Nonkes was een van de eerste leerlingen en hij beschrijft zijn herinneringen aan dat schooljaar.

Henk Jeurink heeft een verhaal geschreven over de winter van 1937 toen het land in januari werd ge-teisterd door hevige sneeuwval, waarvan het trein-verkeer tussen Coevorden en Emmen veel te lijden had. Dat is iets wat we ons nu moeilijk voor kunnen stellen als we naar buiten kijken.

Over het echtpaar Jakob Brakel en Geesje Akkerman in de rubriek Wie weet meer zijn we meer te weten gekomen, dank zij een kleinzoon uit Eeserveen.

Verder de rubriek 100 jaar geleden met berichten uit de *Emmer Courant* van het eerste kwartaal van 1920, het verenigingsnieuws en informatie over de excursie in mei.

De redactie heeft weer dringend behoefte aan artikelen en omdat het dit jaar een herdenkingsjaar is (75 jaar bevrijding) ontvangen wij graag verhalen over dit thema. Maar in feite is alles welkom.

Verenigingsnieuws

Algemeen

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 10 februari 2020 werden Minno Nicolai en Henk Jeurink voor een periode van drie jaar als bestuurslid herkozen. Helaas lieten de leden opnieuw de kans voorbij gaan om de sinds 2019 bestaande bestuursvacature in te vullen. In verband met doorstroming van bestuursleden is het van het grootste belang dat dit op korte termijn alsnog gebeurt. Voor de continuïteit van het bestuur moet ook onze vereniging in staat worden gesteld om toekomstige bestuursleden in te werken. Wie stelt zich thans beschikbaar? Voor meer informatie kunt u terecht op onze website [<https://hvzod.org>] en onze Facebooksite [HV-ZOD]. [Voor informatie voor onze activiteiten kunt u, tenzij anders vermeld, bij Henk Jeurink terecht.]

Terugblik

Op 2 december 2019 hielden Sis Hoek en Gerben Dijkstra als opmaat naar 75 jaar vrijheid in 2020 een lezing. Deze bijeenkomst bij Café Groothuis werd goed bezocht. Sis en Gerben zijn momenteel druk bezig met een boek over de oorlog en vooral ook de nawerking daarvan. Het worden verhalen over wat gewone mensen in die tijd hebben beleefd en doorgemaakt. Hun lezingen waren goed verzorgd. De aanwezigen hingen aan hun lippen. Het belooft een indrukwekkend boek te worden. Op donderdagmiddag 26 november 2020 wordt het boek tijdens een mini-symposium in het kerkgebouw van de Protestantse Wijkgemeente Emmen Centrum-Kapel gepresenteerd. [Informatie: Peter Kraan]

Op 10 februari 2020 verzorgde dr. Dirkje Mulder-Boers uit Coevorden de lezing *'De Grens Getrokken'*. Dat is ook de titel van het door Dirkje Mulder geschreven boek ter gelegenheid van haar promotie over de geschiedenis van grensbewoners. Het jaar 2020 staat in het teken

van 75 jaar vrijheid. Als grensbewoners weten we als geen ander dat we uitgerekend in deze periode ook veel deuken in de verhoudingen tussen beide volkeren hebben opgelopen. Het was een heel boeiende lezing. Ruim zestig mensen hebben deze bijeenkomst in Museum Collectie Brands bezocht.

Vooruitzicht

Het jaarprogramma voor 2020 is nagenoeg rond. Hier en daar moeten nog puntjes op de i worden gezet. 2020 staat in het teken van 75 jaar vrijheid. Ook onze vereniging neemt aan verscheidene activiteiten in dat kader deel. Zo zult u in elke *Kroniek* van dit jaar een bijdrage over deze ingrijpende periode aantreffen.

Zaterdag 21 maart 2020

Vanaf 14.00 houden we samen met de Bibliotheek Emmen een Historisch Café. Het Historisch Café vindt plaats in de bieb aan het Noorderplein in Emmen. De bieb is een groot deel van de dag open. Die middag houdt dr. Albert Eggens een lezing. In de lezing *'Langs de Drents-Duitse grens'* zet historicus dr. Albert Eggens uiteen welke gevolgen het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog voor het dagelijkse leven in Drenthe heeft gehad. Bijzondere aandacht krijgen de speciale overheidsmaatregelen en de aard en omvang van de daaraan gerelateerde 'oorlogscrisiscriminaliteit'. Het gaat daarbij niet alleen om smokkel, maar bijvoorbeeld ook om het ontduiken van de goederendistributie en het in de grensstrook verblijven van personen, die door de militaire autoriteiten uit dat gebied waren gezet wegens het verstoren van de rust en algemene veiligheid.

Goede Vrijdag 10 april 2020

Op Goede Vrijdag, 10 april 2020, vindt de 75ste herdenking van de bevrijding van Emmen op de brink in Noordbargje bij het Poolse Monu-

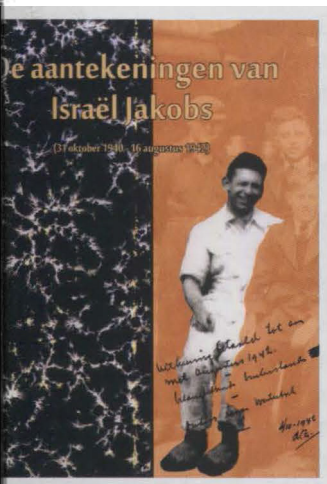
ment plaats. Omstreeks 13.00 uur arriveert een colonne met historische voertuigen uit WOII. (bezigting tussen 14.00 - 15.00 uur) Tussen 15.00 - 16.00 uur vindt de herdenkingsplechtigheid plaats. Medewerking: 'Laus Deo', eigen gedichten, voordrachten door kinderen van de Meester Vegterschool, toespraak door burgemeester H.F. van Oosterhout. Voor de afsluiting zingt het zangkoor Noordbarge met solozang van Jan de Vin toepasselijke liedjes uit de bevrijdingstijd. Vanaf 16.00 uur is er koffie of thee voor genodigden in de naastgelegen aula van de AOC-TERRA. Omstreeks 17.00 uur zetten de historische voertuigen zich in beweging richting Westerbork.

Excursie: zaterdagen 2 en 9 mei 2020

Op deze zaterdagen gaan we op excursie naar de Hümmling en het Ammerland. Voor nadere informatie wordt verwezen naar het aparte artikel hierover in deze *Kroniek*.

Kroniek

De nummers 76, 77 en 78 van de 28ste jaargang van de *Kroniek* worden volgens het rooster respectievelijk op route gezet op woensdagmorgen 10 juni, 26 augustus en 9 december. In die weken wordt de *Kroniek* ook bezorgd.

Het bestuur van de HVZOD brengt graag de nominatie van het boek "Aantekeningen van Israël Jakobs" voor de DHV prijs (Drentse Historische Vereniging) onder uw aandacht. Het boek werd in november 2019 gepresenteerd tijdens het congres Burgemeester in Oorlogstijd. Onze leden Marcel Bulte (†), Gerben Dijkstra, Sis Hoek-Beugeling en veel anderen, onder wie familie van Israël Jakobs in Israël, bewerkten de aantekeningen tot een boek met veel historische informatie. Het boek is door de jury genomineerd, omdat 'met flinterdunne gegevens de auteurs de joodse Emmenaar Israël Jakobs een gezicht hebben gegeven. Een voorbeeld hoe je door nauwgezet onderzoek van summiere gegevens een compleet verhaal kunt schrijven'. Indien u deze nominatie voor de publieksprijs wilt steunen kunt u dat doen door te stemmen op: <http://www.drentsehistorischevereniging.nl/dhv-prijs/publieksprijs>.

Busexcursie 2020 'Hümmling - Ammerland' **Zaterdag 2 en 9 mei 2020**

*De reiscommissie Rieka
Wilken, Henk Jeurink, Henk
Lanting en Wim Visscher*

Excursie

De jaarlijkse excursie brengt ons in 2020 naar de andere zijde van het eens zo grote Bourtan-germoor. Daar ligt de tegenpool van onze Hondsrug, de Hümmling. Landschappelijk vertonen deze gebieden grote overeenkomsten. Maar ook in de plaatsnamen zijn overeenkomsten te onderkennen (Borger/Börger - Vries/Vrees). Op het programma staat tevens een kort bezoek aan het Kloster Esterwegen. Na de Hümmling gaat de reis via Saterland verder naar het Ammerland. In dat gebied ligt Bad Zwischenahn aan het gelijknamige meer. Bij dit meer ligt een openlucht museum bestaande uit boerenbebouwing uit deze streek. In deze bebouwing gebruiken we de warme maaltijd. Daarna krijgen de deelnemers een uur de tijd om dit schöne Kurort nog eens beter te aanschouwen. Op de terugreis gaan we in het dorp Apen kennis maken met de Ammerländer Schinken. Met stip de lekkerste Schinken van heel Duitsland. Via de Autobahn/autosnelweg rijden wij terug naar Emmen.

De deelnamekosten voor leden en gezinsleden bedragen € 45,00 p.p. en voor niet-leden € 50,00 p.p. De deelnamekosten zijn m.u.v. persoonlijke uitgaven inclusief. Graag de deelnamekosten tijdens de excursie voldoen. Het wordt, zoals u van ons gewend bent, weer een interessante en gezellige excursie. U kunt zich voor deze excursie nog opgeven bij Henk Jeurink [06-25186205 / henk.jeurink@ziggo.nl].

PROGRAMMA - kleine wijzigingen voorbehouden -

08.45 - 09.00 uur	Vertrek 'Hampshire Hotel' Emmen (7811HN)	
09.00 - 10.15 uur	Emmen-Oberlangen-Lathen-(Wahn Gedenkstätte)-Sögel	55 km
10.15 - 11.00 uur	Schlosskeller Clemenswerth Sögel (Kaffee mit Kuchen)	
11.00 - 11.45 uur	Sögel-Werpeloh-Börger (Steenhus) -Esterwegen (Erinnerungszentrum)	25 km
11.45 - 12.00 uur	Kort bezoek Kloster Esterwegen	
12.00 - 13.00 uur	Esterwegen-Scharrel-Edewacht-Bad Zwischenahn	45 km
13.00 - 14.00 uur	Bad Zwischenahn Mittagessen (2/5 Spieker - 9/5 Scholjegerdes Hof)	
14.00 - 15.00 uur	Bezichtiging Bad Zwischenahn	
15.00 - 15.30 uur	Bad Zwischenahn-Apen	
15.30 - 16.30 uur	Apen (Schinkenmuseum/opsteken)	
16.30 - 18.00 uur	Apen-A28/A31-A402-A37-N862-Emmen	105 km
circa 18.00 uur	Terugkomst 'Hampshire Hotel' Emmen	
	totaal	250 km

door Ubel Nonkes

September 1944: Begin Gemeentelijk Lyceum Emmen

Voor 1944 werd een kind dat de lagere school in de gemeenten Emmen en Odoorn verliet en hoger voortgezet onderwijs wilde volgen naar de HBS (Hogere Burger School) in Coevorden, Ter-Apel of Stadskanaal verwezen.

Zelf woonde ik sinds een jaartje in Odoorn en werd in de winter 1943-1944 door meester Jeurink met bijlessen klaargestoomd voor het toelatingsexamen. Op de dag van de uitslag vroeg de directeur van de Coevorder HBS wie in Emmen naar de HBS zou gaan. Blijkbaar had de gemeente Emmen het initiatief genomen en konden leerlingen zich aanmelden voor een toelatingsexamen voor deze HBS. Het

werd dus ook voor mij het lyceum in Emmen. Zo werd het september 1944 en reed ik op de fiets naar de Meerstraat, waar een houten schooltje stond, bekend als 'trekkersschool' voor kinderen van het woonwagenkamp. Dat was op de plek waar later het begin van de Polenstraat zou komen. Het geel geverfde gebouwtje bestond uit één lokaal voor de eerste klassers, een lerarenkamertje en

*Dit houten gebouwtje diende als eerste school-
gebouw voor de leerlingen van de eerste klas
van het in 1944 opgerichte Lyceum.*

een opslag voor turf. Er omheen was een ruime speelruimte. De winter van 1944-1945 was streng en de klas werd verwarmd met een turfkachel die 's morgens het lokaal nogal eens in de rook zette. De schoolschoonmaker had dan vergeten de deur op slot te doen en de jongens waren zo ondeugend om twee turven boven de hete kachel tegen elkaar te wrijven.

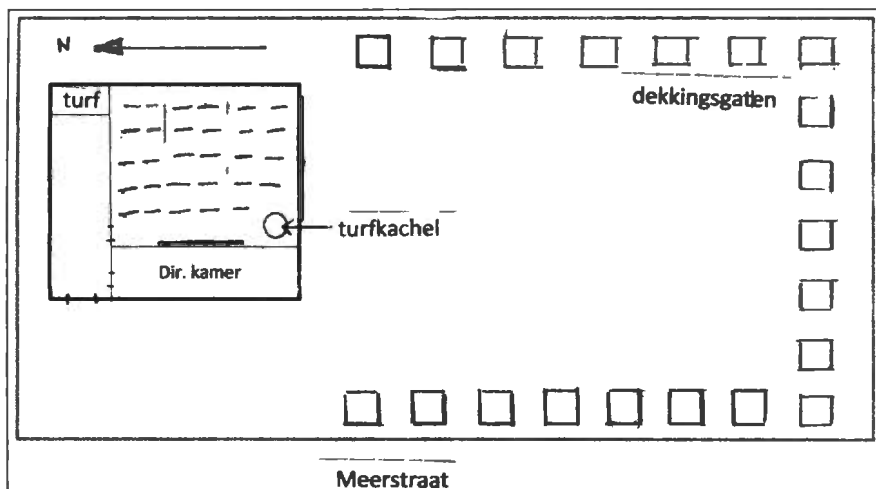
De leerlingen kwamen uit de gemeenten Emmen, Odoorn en Sleen. Ook kwamen leerlingen uit de hogere klassen van de HBS in Coevorden, die woonden in bijvoorbeeld Emmen en Odoorn, naar dit lyceum, want het was oorlog en de trein van en naar Coevorden werd regelmatig door geallieerde vliegtuigen beschoten. Deze groep leerlingen vond onderdak in fabriekjes aan de Weerdingerstraat, het 'industrieterrein' van Emmen. In het cursusjaar 1945-1946 kwam er een gymnasiumafdeling bij. Het lerarenteam werd aangevoerd door dr. D.A. Wumkes, afkomstig uit Dordrecht. Hij werd geen directeur, maar rector genoemd, want een lyceum had naast de HBS ook een gymnasium en dat had nu eenmaal een rector. De leraressen waren mevr. Wisse-de Vries voor Frans (zij was met een beurtschip vanuit Rotterdam over het IJsselmeer naar Lemmer gereisd en verder met een koets naar Emmen) en mevr. Heeroma voor Duits. De 'vijandelijke' taal Engels werd niet gegeven. Meneer Bakema gaf wis- en natuurkunde, de heer Bakker biologie, Nielsen was de gymleraar. Meneer Das was in september tijdens de slag om Arnhem (Market Garden) uit Arnhem gevlucht naar kennissen in het dorpje Diphooorn. Hij gaf evenals Wumkes les in Nederlands en geschiedenis. Verder was er meneer Legro, in het dorp bekend als muzikleraar en dirigent van het plaatselijke fanfareorkest Euterpe. Hij gaf ons les over de klassieke muziek aan de hand van zware 78 toeren grammofoonplaten, geleend van ene zuster Anja van het diaconessenziekenhuis. Zij was dikwijls zelf in haar diaconessenuniform bij de muzieklessen aanwezig.

*De gymzaal bij de voetbalvelden
aan de Kerkhoflaan*

Ik herinner mij dat er één keer zo'n muzikles werd gegeven in de raadzaal /trouwzaal van het gemeentehuis. Waarschijnlijk had dit te maken met uitval van de elektriciteit. Voor de gymlessen moesten we naar de gymzaal bij de voetbalvelden aan de Kerkhoflaan, waar nu het Fletscherhotel staat. Namen van enkele willekeurige medeleerlingen uit onze klas waren: Aaltje Fokkema, Luuk van Bruggen, Teun Kluiving, Henk en Willy Krijnen, Jan Dirk Legger, Kees de Leng, Gerrit Moorman, Gerrit Staal, Hillie Tuinbeek, Marlina Eefting, Janny Veenstra en Marijke Wumkes uit Emmen. Hendrika Haverkamp uit Klazienaveen, Jan Dam uit Exloo, Jan Kort uit Odoorn, Anna de Jonge en Hanna de Wolde uit Nieuw-Amsterdam en Taco Santing uit Zwartemeer. Coby Faber uit Schoonoord slaagde in juli 1944 wel voor het toelatingsexamen, maar zij kon pas na de bevrijding in april 1945 de lessen gaan volgen. Tot die tijd was dat wegens het verzetswerk van haar vader te riskant en volgde ze de lessen clandestien via de familie Van Bruggen.

Plattegrond van het houten schoolgebouwtje met op het 'schoolplein' de dekkingsgaten.

Wat merkten wij van de oorlog? Het waren de grote aantallen geallieerde vliegtuigen, die op weg waren naar de Duitse steden, of de twee Engelse jagers die auto's en de trein beschoten. Er zat tot de bevrijding een meisje met NSB-ouders bij ons in de klas. Zij werd enigszins ontlopen. Op een dag na schooltijd werden bij de spoorlijn op het eind van de Minister Kanstraat bommen gegooid en sneuvelen enkele huizen; dat van onze bioleraar Bakker juist niet. Het gevolg van dit gebeuren was dat de gemeente dekkingsgaten ging graven, waar wij bij gevaar in moesten springen. Die gaten werden om het 'schoolplein' gegraven en daar moesten de leerlingen en de leraren in kruipen als er een bombardement was. De ene helft van de leerlingen verliet de klas dan door de deur en de andere helft door het raam. Na een mislukte oefening - de lerares werd bedolven door een leerling - kreeg ieder een eigen gat toegewezen. Toen er met veel lawaai bommen vielen op de es bij Noordbarge was de ons

geleerde organisatie echter volledig zoek en lagen alle leerlingen inclusief Pa Das in eerste instantie onder de banken. Enkele ogenblikken later kwamen we tevoorschijn en renden toen alsnog naar de dekkingsgaten.

Van het schrijfmateriaal herinner ik me nog dat de schriften volgens mij gemaakt waren van goed wcpapier en haast niet te gebruiken met je kroontjespen en gewone inkt.

Eén klasgenoot had NSB-ouders. Ik vermoed dat ze geen prettige tijd op school heeft gehad.

Er kwamen verschillende leerlingen vanuit de buitendorpen op de fiets naar school. Er waren fietsrazzia's, want de fiets was een gewild voorwerp voor de bezetters. Op een morgen, op de fiets onderweg van Odoorn naar Emmen, kreeg ik een waarschuwing dat er een controle was ter hoogte van het woonwagenkamp. Ik heb daarop de fiets verstoppt bij een kapschuur aan de Odoornmerstraat en ben lopende verder gegaan naar het schooltje aan de Meerstraat, wat nog best een eind lopen was.

Bij de bevrijding op 10 april 1945 waren we al een weekje thuis. De Poolse bevrijders zaten al in Coevorden, welke stad op 6 april 1945 werd bevrijd. Na de bevrijding van Emmen en Odoorn konden we nog een paar dagen thuis blijven en toen begon de school weer.

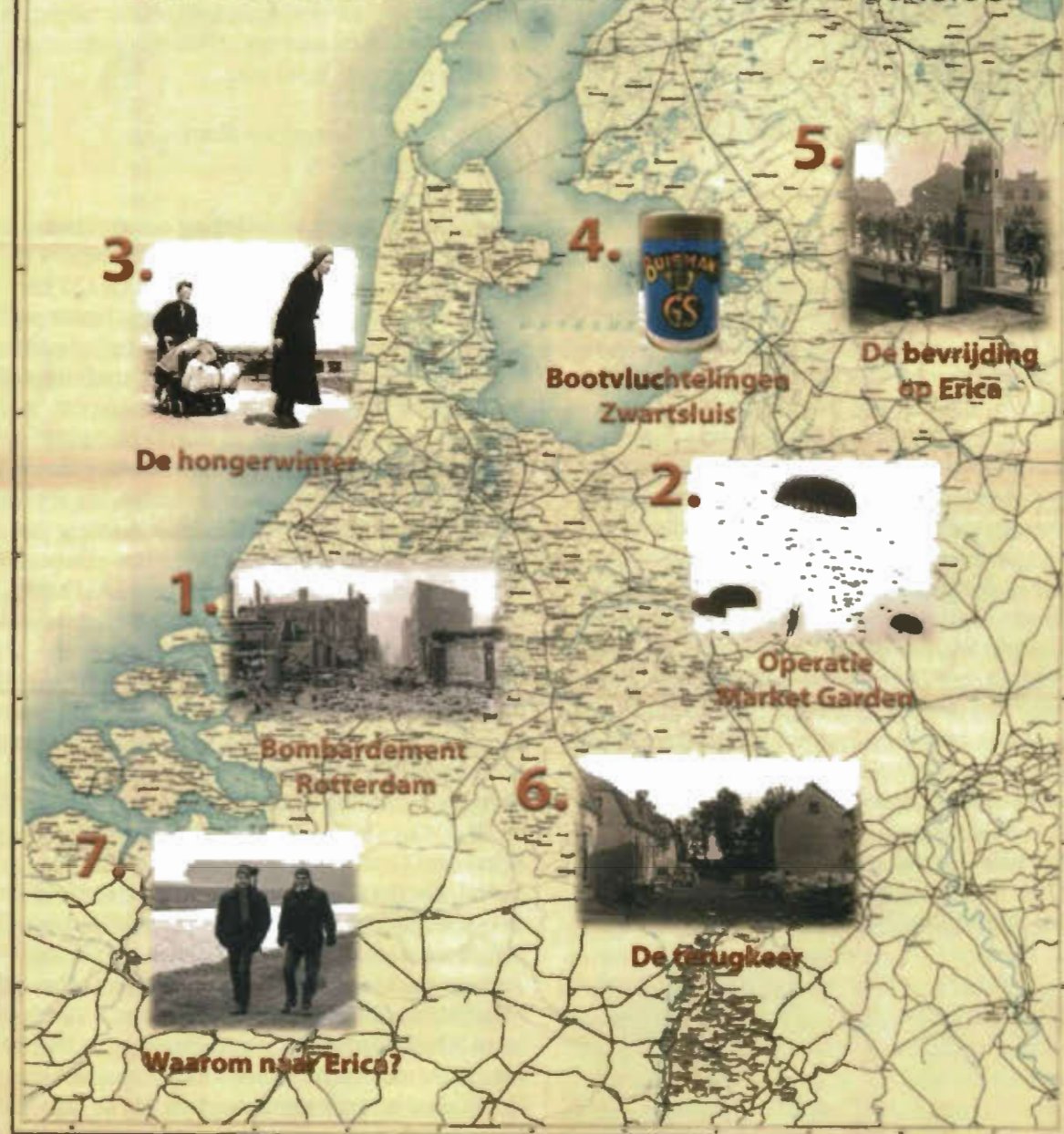
Na de vakantie werd het voormalige hotel Postma gebruikt als onderkomen voor het Lyceum.

Hotel Postma, op de hoek Stationsstraat-Hoofdstraat, werd in 1907 naar een ontwerp van de Emmer architect Rigt Kliphuis gebouwd.

74 IDP's op Erica

een historische zoektocht door Martin Boekeloop

75 jaar vrijheid Nederland

Voorwoord

De Christelijke Basisschool Willem-Alexander, voorheen de School met den Bijbel, bestond in 2014 honderd jaar. De samenstellers van het jubileumboek¹ verzamelden de geheimen van de school. Ze constateerden dat er onder de huidige leerlingen verhalen de ronde doen over de Tweede Wereldoorlog en in het bijzonder over de zolder van het oude schoolgebouw.

School met den Bijbel in 1933.

Het is net alsof de kinderen geheimen aan elkaar hebben doorverteld, die hun ouders zijn vergeten of niet belangrijk meer vonden. De zolder met een begaanbaar en een onbegaanbaar gedeelte, was een spannende plek, waar je alleen met toestemming van de meester of juf mocht komen. Er was een onderdeel waar je helemaal niet mocht komen, omdat hier een keer een leerling doorheen was gezakt. Een ander verhaal dat rondzong, beschreef dat er op deze zolder in de Tweede Wereldoorlog mensen hadden geleefd. Het doorvertellen van de kinderen stimuleerde mij op zoek te gaan naar de namen en de verhalen van de mensen die in de oorlog in de school en op Erica verbleven. Deze zoektocht bracht me dwars door Nederland en door de Tweede Wereldoorlog. Deze kroniek beschrijft het verhaal van 74 evacués die allen tegelijk aan het eind van de oorlog op Erica belandden. Tegenwoordig gebruiken internationale hulpverleners de term i.d.p. oftewel internal displaced persons. Het zijn mensen die in hun eigen land op drift zijn geraakt en wanhopig zoeken naar voedsel en een veilige plek. Dit niet te verwarren met een vluchteling, die in een vreemd land verblijft en zijn eigen land is uitgevlucht. Het laatste gedeelte van dit

verhaal vertelt hoe dorpsgenoten met me meelopen en met mij zoeken naar het antwoord op de vraag waarom men naar Erica ging.

1. Het bombardement op Rotterdam, 14 mei 1940

In hun flat op de eerste verdieping aan de Plantagestraat in Rotterdam² wonen Gerrit Heetveld³ (36 jaar), zijn vrouw Jannigje Maria van Dijk (26 jaar) en hun zoon Willem (1 jaar). Het is een pracht plek, nabij het park en dichtbij het water met zijn bedrijvigheid aan de Nieuwe Maas. De Willemsbrug naar het Noordereiland is slechts 20 minuten lopen. Sinds een paar dagen is de situatie in Nederland erg gespannen. Duitse troepen hebben de grens van Vaals tot Nieuwe Schans overschreden. Bij het Rotterdamse vliegveld Waalhaven zijn Duitse parachutisten geland. Bij de Nieuwe Maas zijn twaalf watervliegtuigen geland met ongeveer 150 Duitse soldaten. Het Noordereiland wordt bezet, terwijl Nederlandse militairen de Maasbruggen verdedigen. Duitse officieren hebben 's ochtends over de Willemsbrug een ultimatum overhandigd. De Duitsers eisen een overgave van de stad. Terwijl er onderhandeld wordt, zijn Duitse bommenwerpers opgestegen richting Rotterdam. Tussen 13.27 uur en 13.40 uur vindt een bombardement plaats op Rotterdam-Centrum, Kralingen en Rotterdam-Noord. De flat waarin het jonge gezin Heetveld woont wordt geraakt en vliegt in brand. De bewoners haasten zich in volslagen paniek naar buiten. Tijd om spullen mee te nemen is er niet. De hevige brand is overal om hen heen. Ze rennen voor hun leven. Overal hangt een intense brandgeur. De harten van de vluchtende mensen kloppen in hun keel. Het is alsof het hart van de wijk en van de hele stad bonst, ontploft en openbarst.

Het bombardement heeft maar tien minuten geduurd. De aanwezige wind jaagt de ontstane brand aan. Er zijn niet alleen 24.000 huizen getroffen maar ook warenhuizen zoals de Bijenkorf en Vroom & Dreesmann. De strafgevangenis, de

*Rotterdam brandt na het bombardement
van 14 mei 1940*

Mass dropping op de Ginkelse hei

Laurenskerk, 500 cafés, twaalf bioscopen en twee schouwburgen zijn geheel of gedeeltelijk verwoest. Er zijn naar schatting ruim 1.000 mensen gedood. Vele duizenden raken gewond. Bijna 80.000 mensen raken hun huis kwijt.

Die middag besluit de Nederlandse legertop tot overgave van de stad Rotterdam en uiteindelijk houdt generaal Winkelman om 19.00 uur een radio-toespraak waarin hij de overgave van Nederland meldt. De volgende dag zal de capitulatie officieel worden getekend.

De overlevenden van het bombardement op Rotterdam, onder wie de familie Heetveld, moeten die nacht maar zien dat ze een dak boven hun hoofd krijgen.

2. Operatie Market Garden, Ede 17 september 1944

Nadat de familie Heetveld diverse noodonderkomens in Rotterdam heeft gehad gaat ze hulp zoeken bij hun familie in het midden van het land. De vader van Gerrit woont in Wageningen en een halfbroer van Gerrit in Ede. De halfbroer Willem werkt bij het gemeentehuis. Misschien kan hij hen verder helpen. De evacués uit Rotterdam vluchten naar Ede en komen op de Parkweg te wonen. Daar wordt in 1941 een tweede zoon geboren, Hendricus Bernardus en in 1942 een meisje, Jannigje Maria genaamd. Hoewel het oorlog is wonen ze daar in Ede relatief rustig.

Op zondagmorgen 17 september 1944 verandert de situatie ineens drastisch. Om half 12 's morgens horen ze hetzelfde geronk van vliegtuigen, bommenwerpers, als in Rotterdam. Samen haasten ze zich naar buiten. Ze zien bommen en horen ze

dichtbij vallen. Dit keer zijn het geen Duitse bommenwerpers maar vliegtuigen van de geallieerden. Het zijn twaalf Amerikaanse bommenwerpers die de kazernes in Ede bombarderen. Veel bommen missen het doel en komen terecht in de woonwijk rond de Parkweg. Voor de fam. Heetveld is het alsof het drama Rotterdam zich herhaalt. Opnieuw is er angst, paniek en de zorg voor de kinderen. In korte tijd worden er vele bommen vlak bij hun huis geworpen. Er zijn gewonden en doden. Diezelfde middag wordt het tumult in de lucht nog groter. Dan zijn het 71 Britse bommenwerpers die met bommen wel de kazernes raken, maar helaas ook weer burgerhuizen treffen. Die dag komen bij de bombardementen in Ede 69 burgers om, waaronder veel kinderen. De familie Heetveld blijft ongedeerd. Aan Duitse zijde vallen er 25 doden.

De aanvallen op de met Duitsers bezette kazernes in Ede zijn onderdeel van operatie Market Garden door de geallieerden. Market staat voor een groot-schalige luchtlandingsoperatie en Garden staat voor het grondoffensief dat vanuit België Brabant binnentrekt. Het doel van operatie Market Garden is om de Duitse strijdkrachten bij de Rijn te verslaan en vervolgens door te stoten naar het hart van de Duitse oorlogsindustrie in het Ruhrgebied en het Saargebied. Daarna willen de geallieerden oprukken naar Berlijn, nog voordat de Russen daar zijn. In een groot gebied rondom Arnhem worden burgers door Duitse militairen gedwongen om hun huis en woonplaats te verlaten. Op 12 oktober 1944 moeten niet alleen de familie Heetveld, maar alle mensen uit Ede evacueren.

Ze hebben alleen wat kleding, dekens, potten, pannen, borden, mokken en bestek bij zich. De rest laten ze achter in Ede. Waar ze naar toe gaan weten ze niet. Er is wel een lichtpuntje. Dit keer waren het geen Duitse bommenwerpers, maar vliegtuigen van de Amerikanen en de Britten.

Burgers van Naarden!

Groote behoefte blijft echter bestaan vooral aan

welke wij gaarne in bruikleen wouden ontvangen. Er zijn nog verscheidene oudere evan^gel^{en} en kinderen, die in onverwarde vertrekken, zonder voldoende dekking moeten slapen en dus onvoldoende versorgd den winter tegemoet gaan.

Hoewel het 6°C is, zit de vrieskou van de maand januari bij de familie Heetveld nog steeds in de boten. Ze zijn vermoeid, uitgehongerd en totaal ver-

In het dorp heeft hij gehoord dat er ook zogenaamde kindertransporten naar het noorden van het land worden georganiseerd. Meestal gaan de transporten naar Friesland, maar ook naar Groningen, Drenthe en Overijssel. Het gaat echter alleen om kinderen tussen zes en vijftien jaar. Er wordt gestreefd de kinderen zoveel mogelijk in eigen milieu of geloofstraditie onder te brengen, dus katholieke kinderen bij katholieke pleegouders enz. Willem is net vijf jaar, maar Hendericus en Jannigje zijn nog veel te klein. Bovendien, je kunt je kinderen toch niet alleen naar het noorden sturen? Samen met zijn vrouw Jannigje bespreekt hij het dilemma. Ze lopen door Naarden, langs de Grote Kerk waar elk jaar de Mattheüs Passion van Johan Sebastian Bach ten gehore wordt gebracht. In de lijdensweek voor Pasen klinkt dan het Erbarme Dich, mein Gott. Nu is dit lied dagelijks voelbaar in hun eigen hongerige lijven. De toestand van de familie Heetveld is erbarmelijk.

Mevrouw Langen-van Maanen vraagt aan het evacuatiebureau of haar oudste vier kinderen naar Friesland gestuurd mogen worden. Een kennis van de familie Langen werkt op het evacuatiebureau en biedt aan dat het gehele gezin Langen die avond mee mag met een vrachtboot naar Zwartsluis.⁹

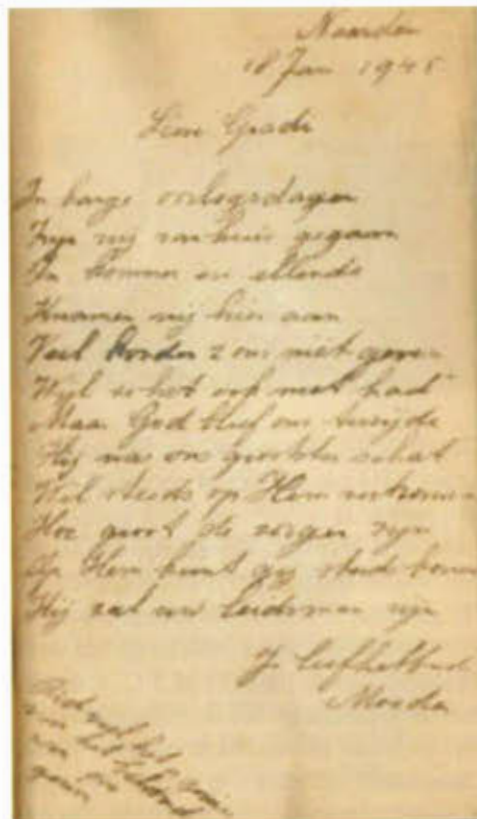
10

Aan het eind van de middag verzamelen deze 74 personen zich en vertrekken ze uit Naarden. Uit het volgende fragment van het dagboek⁶ van L. Slungers blijkt dat het niet meevalt om weg te komen met een boot.

'Ze vertellen ons dat we met karren naar Huizen gebracht worden en daar op een schip het IJsselmeer overgaan naar Zwartsluis. Ons einddoel is Heerenveen. Zo op het oog is alles mooi voor elkaar. Maar nadat we anderhalf uur gewacht hebben, begonnen we te twijfelen aan ons vertrek. En wij niet alleen. Want wat was het geval geweest. De schipper die ons zou vervoeren had eerst zijn medewerking toegezegd. Maar later belde hij de Duitse instanties op en die zeiden dat het vervoer van de evacués over het IJsselmeer verboden is. Nu trekt de schipper zich terug. Hij durft het niet aan zonder toestemming. Maar Naarden dat wil en moet ons kwijt. En zo gaan dan weer enkele heren van Naarden naar die schipper toe. Ondertussen staan wij te blauwbekken.'

Het vervoer van evacués over het IJsselmeer is verboden en daardoor durft de schipper niet meer. Uiteindelijk wordt de schipper gedwongen en omgekocht. De 74 evacués moeten in de vuilniswagen van de gemeente Naarden klimmen. Ze rijden naar de haven van Huizen. Bij de Driftweg zien ze een torenvalk bidden, naar beneden duiken om vervolgens weg te vliegen richting 't Hooge Nest⁷. Helaas is dit bolwerk van vrouwelijk Joods verzet al lang verraden. Aangekomen in de haven gaan ze op zoek naar de schipper met zijn schip. Dan zijn er nieuwe moeilijkheden. De schipper wil namelijk geen mannen tussen 16 en 40 jaar aan boord hebben. Na veel gepraat en een paar hachelijke reuzesprongen van stoere jongens is iedereen aan boord van het vrachtschip. Uiteindelijk gaat er naast de groep van 74 van de lijst nog een andere grote groep mee op het schip.⁹ Het is al donker als ze in de boot de haven van Huizen uitvaren. De meeste families zitten dicht tegen elkaar aan op wat stro, dat op de grond van de schuit ligt. Maar voordat ze het IJsselmeer opvaren, legt de schipper de boot weer stil. Er hangt

Uit het
poëzie-
album
van
Gradi
Langen

een dikke mist en hij durft voorlopig niet verder te varen. Het wachten duurt lang en sommigen kunnen hun behoefte niet meer houden en doen dit in het stro.⁶

4. Bootvluchtelingen, Zwartsluis, 17 februari 1945

De evacués zijn moe, hongerig en verkleumd. Ook de familie Heetveld heeft het koud. Radeloos zijn ze, en overgeleverd aan de grillen van een vreemde schipper. De evacués zitten dicht opeen in het laadruim van de boot. Als de schipper 's nachts om twee uur de motor start, varen ze onopgemerkt in het donker het IJsselmeer op. Na uren varen is een wat oudere meneer in de boot ernstig aan het praten met de druk gebarende schipper. Het is J. Slungers die in Naarden is aangewezen als leider van de groep. Hij probeert de schipper tot kalmte te krijgen. Die wil namelijk de personen van 16- 40 jaar in Genemuiden van de boot afhalen. Na lang redeneren lukt het Slungers toch om de schipper te laten doorvaren naar Zwartsluis. Aangekomen in Zwartsluis, wordt het schip aangemeerd bij de zomerdijk.

De fabriek 'De Volharding' in Zwartsluis

weten of je Rooms-Katholiek bent, of andersdenkend. Op het grote vel uit Naarden, staan nu veel notities achter de namen. Onderaan het vel staat: 14 andersdenkend en 60 rooms-katholiek. Terwijl er druk wordt gesproken over waar ze naar toe zullen vluchten, brengt de verpleegster duidelijkheid. *"Jullie kunnen dit weekend blijven in dit fabrieksgebouw. De jonge mannen kunnen hier niet blijven, omdat er hoogstwaarschijnlijk controle van de Duitsers zal komen. Ik raad hen aan om bij de boer te gaan slapen."* Enkele jonge mannen blijven stiekem toch in de Buismanfabriek.

Zondag 18 februari 1945

De stemming onder de 74 evacués is net zoals het weer: mistroostig. Wat voor hen ook vreemd is, is dat er in Zwartsluis geen Rooms-Katholieke kerk te vinden is. Wel is de zorg voor hen goed. Er wordt veel gerust. Belangrijk is de vraag waar ze morgen naar toe moeten. Heerenveen is niet meer in beeld. Maar waar moeten ze dan naar toe? Er is overleg met Olland (bijgenaamd Chelly) die getrouwd is met Gré Buisman.

Hoe lang gaat deze hongerwinter nog duren? De ouders maken zich ook zorgen om de kinderen. Er zijn veel Duitse militairen in Zwartsluis. De evacués eten zelfs onder toezicht van moffen. Moeder Langen houdt haar oudste dochters gevangen onder haar aandacht. Er is vandaag gelegenheid om met elkaar kennis te maken. Waar komen jullie vandaan? Sommigen kennen elkaar, omdat ze familie zijn of omdat ze uit dezelfde woonplaats komen. Voordat men in Naarden was, kwam men uit: Arnhem, Huissen, Ede, Gennep, Wolfheze, Elst, Renkum. Wat ze allemaal gemeen hebben is dat ze uit het gebied van operatie Market Garden komen. Ze zijn al dan niet op last van de Duitse bezetter uit hun huis gezet. De familie Heetveld heeft aanvalen vanuit de lucht in zowel Rotterdam als Ede van nabij meegemaakt.

In Zwartsluis is medische en overige informatie opgeschreven achter de namenlijst uit Naarden. Bij

Chelly Olland met Gré Buisman met Ford voor het huis van de familie Buisman

Dat is vlakbij de fabriek van Buisman GS.⁸ Sinds begin 1944 was er hier al geen productie meer van gebrande suiker, omdat er geen grondstoffen meer zijn. Buisman GS kennen we allemaal van dat blauwe blikken potje met koperkleurig lepeltje. De gebouwen worden de laatste maanden gebruikt voor de opvang van kinderen uit het westen. De directeur van de fabriek, M.J.C. Olland, is actief met de organisatie van de transporten. Het blijkt dat de overtocht over het IJsselmeer clandestien was en dat er een oplossing gezocht moet worden voor de huisvesting van de evacués. Gelukkig mogen ze dit weekend blijven. Het Rode Kruis vangt de groep op. Er is een vriendelijke verpleegster die Els Borst heet. Zij verwijst enkele zwakken, onder wie mevrouw Evers, die aan open benen lijdt, door naar huisarts Coumou in Zwartsluis. Er wordt door de hulpverleners gesproken met iedereen afzonderlijk. Er wordt gevraagd wat voor beroep je hebt, hoe oud je bent en of je ook ziek bent. Als alles opgeschreven is met een potlood komt er nog iemand met een pen langs die wil

drie vrouwen staat 'positie'. Dat wil zeggen dat ze in positie zijn, dus in verwachting zijn. Achter twee kinderen staat dat ze nat zijn. Ze zijn dus nog niet zindelijk. Andere vermelde onhebbelijkheden zijn open benen, breuk, bronchitis, doof en nerveus. Er zijn twee mannen die in deze oorlog weduwnaar zijn geworden. Er zijn 36 kinderen bij onder de 20 jaar. Tien evacués zijn ouder dan 65 jaar. Beroepen zijn: tuinder, dienstbode, verzekeringsagent, meubelmaker, kapper, kolensjouwer, landbouwer, sigarenmaker, hotelbediende, mandenmaker, tuinman, machinebankwerker, kleermaker, schilder. Anderen werken in de scheepsbouw, tuinbouw, bij de post of in de huishouding. Al met al is het een veelzijdige kwetsbare groep aan mensen die spoedig een veilig onderkomen moeten hebben, waar ze kunnen herstellen van de lange en barre vlucht. Waar zal dat zijn?

Maandag 19 februari 1945, Zwartsluis

Pas laat in de morgen wordt het duidelijk dat ze naar Erica kunnen. Erica ligt helemaal in de Zuid-oosthoek van Drenthe. Maar hoe kom je daar dan? De vrachtboot waarmee ze zijn gevaren van Naarden naar Zwartsluis hebben ze niet weer gezien. Er wordt een andere boot geregeld. Het is een stalen motor-tjalkschip met de hoopvolle naam: 'De Goede Verwachting'. De naam staat met grote witte letters geschreven op een plank die aan de stuurhut is bevestigd. De mensen uit Zwartsluis kennen deze boot van weduwe Vinke-Wouda¹¹. De Duitse bezetters hebben dit 5m brede en 25m lange schip brutaalweg in beslag genomen.¹² Het schip heeft geen mast en geen zeil, wel een zes cilinder dieselmotor. Helaas zit er geen drup diesel meer in de tank. Slungers heeft te horen gekregen dat ze toch met dit schip naar Erica moeten en wel door

het zelf te slepen. Met behulp van touwen en de daarbij behorende brede banden is dit mogelijk. Twee sterke mannen moeten gaan hangen in die zogenaamde liende. De lange lijnen zijn aan het schip verbonden. Na diverse pogingen en wat hilariteit lukt het uiteindelijk om het schip in beweging te krijgen. Het is al laat in de middag als ze langs het Meppelerdiep over een smal jaagpad voortsjokken. De trekkers hebben het zwaar, ze lopen over het jaagpad en voelen zich nu echt opgejaagd door de Tweede Wereldoorlog.

Dezelfde dag, Erica

Erica is het veendorp waar de evacués naar toe gaan. Enkele vooraanstaande personen in het dorp worden telefonisch ingelicht vanuit Zwartsluis met de mededeling dat er 74 evacués onderweg zijn. Er zijn in 1945 al 34 verschillende telefoonnummers in Erica.

Wie zullen er gebeld worden vanuit Zwartsluis: Gemeenteveldwachter Velt, hoofd van de school Van Heesewijk, arts Stukje of anderen? Hoe zal men reageren op deze mededeling? De gemeente Emmen heeft al in november 1942 een oproep gedaan aan alle dorpen in de gemeente om een commissie in te stellen die de evacuatie van burgerbevolking, indien nodig, regelt. De officiële medewerking vanuit Erica naar de gemeente verliep stroef. Toch is er al eerder een aantal evacuaties van kinderen uit het westen van het land naar Erica geweest. De meningen hierover zijn verdeeld. Juist vandaag vindt er daarom een telefoongesprek plaats vanuit Erica en het Interkerkelijk Bureau (IKB). Deze organisatie houdt zich bezig met de noodvoedselvoorziening van de bevolking in het westen. Het IKB houdt zich eveneens bezig met het uitzenden van kinderen. In het telefonisch onderhoud met

ERICA		
14 Bartelds, J. Aardapp., stroo- en granen. 20 Beukers, B. H. J. Bierbott., Kerkr. 397. 7 Boel, G. Knecht. 25 Borke, J. B. Kruisw. en granen. 9 Cappellet, G. v. d. Groenst., aardapp. en sojagew. 29 Cement Ind. en Maltheus, H. in bouwmat. v.h. J. Pruiser. 8 Dijk, Pa. G. Graanb. 34 Dijkstra, J. Beped., p.a. Fokkema. 17 Gankema Jan, J. M. M. v. w. t. n. k. l. § 13 Gemeenteveldwachter J. Velt. 16 Heebels, J. H. Kapper en s. k. w. g. 24 Heesewijk, A. C. v. H. d. d. school Erica. ▲ 1 Hof, J. A. Café	Dienstavon: Werkdagen: 8-11. Zon- en Feestdagen: 8-9. ZIE OOK ONDER OUD-SCHOONBEEK. † ▲ ZIE BLADZIJDE 2. 21 Hoving, Jac. Beped. 3 Jonker, A. Café, verh. tenten, stoelen enz. 32 Huper, G. F. B. H. 15 Lohels, B. W. Café, en v. n. b. d. 33 Lubbe, H. N. G. Secr. Onop. Landb. en bank. var. † 28 Maranhouste Brig. Nv. Amsterdam Post Brieven. 22 Mensing, Joh. IJzerw. rijw., el. bus. 23 Mensing, Pa. J. Drog. en kruidw.	11 Middelburg, P. IJzer, gedru. en wijnb. 26 Reuvers, H. L. Weth. 2 Reunisch Kath. Pastorie. 19 Reunisch, W. Auto-, mot. en rijw. herst. 4 Stals, A. W. v. d. Verreng. 35 Steffens, S. Pr. kleipoten, bouwmaten. § 10 Stukje, A. J. D. Arts. 6 Tromms, F. A. G. Cement-industrie 12 Veenen, K. v. Anna. bouwmaten. § 5 Veldkamp, A. Aardapp. exp., verwerker. 16 Velt, H. Smid. en autoverh. b. r. 27 Velt, K. de Chr. Ned. Heide Mij. 30 Zee, P. v. d. Nager.

Telefoonnummers in Erica 1945

Jagen van een schuit door in de liende te hangen.

het IKB geeft J. Prinsen Pzn. te Erica aan dat de pastores van Erica en Klazienaveen zich beklagen over de weinige katholieke kinderen in eerdere kindertransporten.¹⁴ Het is alsof ze binnenkort op hun wenken zullen worden bediend.

Zondag 20 februari 1945, langs de Hoogeveensche Vaart

Deze dag staat geheel in het teken van het jagen van de evacués langs de Hoogeveensche Vaart. Gelukkig is er wind uit het westen, zodat de jagers de wind in de rug hebben. Het water in de Hoogeveensche Vaart stroomt echter van oost naar west. Per saldo kost het erg veel moeite om de schuit in beweging te krijgen. Als de trekkers eenmaal in een gestage cadans lopen, gaat het goed. Verschillende trekkersduo's wisselen elkaar af. Onderweg komen ze een aantal bruggen en sluizen tegen, maar vrijwel geen mensen.

Op de vaart wordt niet gevaren. Alleen in de dorpen waar ze langs komen zien ze af en toe wat mensen. Het voedsel dat ze in Zwartsluis mee hebben gekregen wordt zuinig aan en eerlijk verdeeld. Ze zullen zeker nog een dag moeten lopen.

Woensdag 21 februari 1945, Erica

Het is helder geworden en tot aan het vriespunt afgekoeld. Gelukkig schijnt de zon als ze richting Erica lopen. Ondertussen is men zowel op Erica als in het gemeentehuis in Emmen op de hoogte gesteld van de komst van 74 evacués. De burgemeester van Emmen, NSB'er Johannes Best, stuurt een brief naar Erica met het verzoek de groep uit Zwartsluis

'zoo goed mogelijk te ontvangen doch niet in te kwartieren bij particulieren'.

De dag duurt lang, omdat de bootvluchtelingen moe en afgemat zijn. Ze eten onderweg een paar aardappelen in de boot. Het is maar zeer de vraag of ze Erica wel zullen bereiken voordat het donker wordt. Ondanks verwoede pogingen om het tempo hoog te houden lukt het niet om tijdig, dat wil zeggen voor het donker, Erica te bereiken. Met de moed der wanhoop gaan ze door, totdat ze diep in de nacht voor de Kalfssluis in Erica aanleggen. Al gauw is daar een groep Ericanen die meehelpt om iedereen wakker te krijgen en van boord te halen. Ze moeten één voor één in het donker over de smalle loopplank aan wal zien te komen. In de verte horen ze een paard en wagen aankomen draven. Dan opeens een kindergil en vervolgens kindergeschrei. Het is Ria van Maanen¹⁵, een meisje van vijf jaar oud, dat haar klomp verliest tussen wal en schip. Het is net of al de emotie van de afgeloopen uren, dagen maanden er ineens uit komt. Ria's klomp wordt uit het water gevestigd en met een droge en natte klomp komt zij ook op de boerenwagen. Nu gaan ze richting het dorpscentrum en passeren de Heemskerksluis. Voor de Havenstraat gaan ze een brug over en dan op weg naar een soort van verenigingsgebouw, het Parochiehuys. Binnengekomen, is het daar een drukte van jewelste. De Ericanen hebben op hen gewacht en zijn onthutst bij het zien van de vluchtelingen. De evacués zijn enthousiast over het meegebrachte voedsel, eerst van de soep en daarna van de stampot. Er wordt buitensporig veel gegeten. Na het eten slapen ze met zijn allen in het parochiehuys.

5. Op Erica

Donderdag 22 februari 1945

De volgende dag is al voor dag en dauw een groepje van vier jonge dames uit Erica actief in het parochiehuys. Dit alles onder leiding van de onderwijzeres Nelly van der Pluym. Het zijn Dina Rolink, Riek Moorman, Suze Vinke en Annie Tappel. Ze proberen niemand wakker te maken, maar al gauw wordt duidelijk dat de nacht in het overvolle Parochiehuys erg onrustig is verlopen. Bij diverse

evacués is de overvloedige, vette maaltijd slecht gevallen. Ze zijn niet gewend aan het vele en vette eten; gedurende de nacht zijn velen ziek geworden. Ze moesten overgeven en daardoor hangt er nu een zure bedompte lucht in het parochiehuis. Volop werk dus voor dit jonge, onervaren crisisteam. Ze gaan aan de slag om kleren te wassen, de wc's te reinigen en ondertussen iedereen gerust te stellen. Ondertussen zitten vooraanstaande personen van Erica druk te overleggen wat ze nu moeten doen. De evacués zijn gekomen zonder dat er sprake is van een officiële evacuatie door het Interkerkelijk Bureau. Het gaat hier niet alleen om kinderen, maar zelfs om complete gezinnen. Oudere mensen, zieke mensen, hongerige mensen, kinderen en enkele zwangere vrouwen. Dan is er nog het aanbevelingspapier van Naarden, waarin wordt gezegd dat er gestreefd moet worden iedereen onder te brengen in hun eigen milieu. Dus katholieke kinderen bij katholieke pleegouders en protestantse bij families van hun eigen richting. Bij diverse dorpelingen zijn al evacués van eerdere kindertransporten. De burgemeester van Emmen heeft gezegd dat de groep niet mag inkwartieren bij particulieren. Een te verwachten transport van NSB-kinderen is nog lastiger onder te brengen. Het parochiehuis is te klein voor blijvende opvang van 74 evacués. Het getypte velletje vanuit Naarden wordt doorgegeven. Natuurlijk piekert men, twijfelt men, wil men overleggen met moeder de vrouw. Maar iemand van de heren uit de groep staat op en neemt een paar mensen mee naar huis. Dit voorbeeld doet volgen. Diezelfde dag worden er verscheidene kinderen, maar ook volwassenen opgehaald. Ze worden dus toch ondergebracht bij particulieren. Dit zorgt voor emotionele momenten in de groep. Soms wordt een compleet gezin opgehaald, bijvoorbeeld als E. Algra, hoofd van de School met de Bijbel, het gezin van B. Slungers uit Gennep meeneemt naar zijn school om hen daar onderdak te geven. Even later is er ook verdriet als kinderen worden gescheiden van hun ouders en van hun broertjes en zussen en meegaan met voor hen vreemde mensen. Of het nu bewust of onbewust gaat, er wordt door de hulpgevende Ericanen nauwelijks gekeken naar gezindtes. De godsdienstige achtergrond werd, ondanks de

eerdere adviezen, niet meegenomen bij de verdeling van de evacués onder de Ericanen.

Zaterdag 24 februari 1945 en verder

De daaropvolgende dagen worden er steeds één of meer evacués opgehaald. Als op 24 februari de NSB-burgemeester Best komt, is er van de 74 evacués nog een dertigtal mensen over in het parochiehuis. Zijn eerder gegeven raad om de evacués niet onder te brengen bij particulieren is niet opgevolgd. Hij keert terug naar Emmen en schrijft een brief aan de commissaris Afvoer Burgerbevolking in Assen en aan de commissaris der provincie Drenthe. In de eerste brief beschrijft hij deze evacuatie als 'wild' en hij zegt dat hij heeft toegestemd om de evacués in Erica te laten. Hij schrijft na zijn bezoek *'de toestand van de personen was zoo afgetoebd na maanden zwerven (er waren zwangere vrouwen onder) dat ik het niet menscheijk geacht heb hen verder te sturen.'* In de tweede brief beschrijft Best de problemen rond de georganiseerde en wilde evacuaties. Hij adviseert dat de IJssel de grens wordt die door de personen in oostelijke richting niet zonder vergunning gepasseerd mag worden. In de vergadering van burgemeester en wethouders deelt hij mee dat *'het schip, de Goede Verwachting, door Deutsche militairen is achtergelaten en door de gemeente in gebruik is genomen.'*¹⁰

De evacués en hun pleegadressen

De familie Heetveld krijgt wel een heel speciaal plekje. Dat wil zeggen, het is nog net op Erica, maar wel helemaal achterop. Het evangelisatiege-

bouwtje Elim van de Hervormde kerk wordt hun toegewezen. Dat staat bijna in Zuidbarge. Ze zijn in deze oorlog wel al gewend om grote afstanden af te leggen, dus dit eind lopen kan er ook nog wel bij. Het is vanaf het parochiehuis lopend een uur gaans. Het kleine gebouwtje heeft aan de voorzijde twee grote openslaande deuren, dan een halletje met poepdoos en daarna een groot vertrek met grote ramen. In het midden staat een kachel. De naam Elim verwijst naar een Bijbelse rustplaats, een oase in de woestijn. Voor de familie Heetveld is dit tijdelijk onderkomen zeker geen oase. Water is er bijvoorbeeld niet. Dat moet bij de burens gehaald worden. Gerieflijk is het er ook zeker niet. Het is tobben voor vader Gerrit, moeder Jannigje Maria en hun drie kinderen Willem, Hendericus Bernardus en Jannigje Maria. De twee jongste kinderen zijn allebei nog geregeld nat en moeder Jannigje is nerveus en in verwachting.

De familie B. Slungers uit Gennep, Ben Slungers (schilder, 34), Wies Slungers (36), en hun kinderen Annie (7), Jan (6), Gerard (4), Maria (2) en Fred (1) worden met zijn allen meegenomen door meester Egbert Algra. Hij brengt het gezin onder in de personeelskamer van de School met den Bijbel. (Dit is het gezin waar tientallen jaren later door de schoolkinderen nog over wordt gesproken.) Deze school staat aan de Verlengde Hoogetveensche Vaart vlakbij de sluizen. Het schip 'De Goede Verwachting' ligt daar nog voor anker.

Als Annie haar eerste communie mag doen maakt mevrouw Algra van parachutestof een jurkje voor haar.

Pastoor Ninteman regelt een plek voor de familie Marinussen bij de familie Van Boven aan de Ericasestraat. Arnoldus Marinussen (57) is doof en weduwnaar. Zijn kinderen Annie (15) en Mar-

tin (12) maken duidelijk dat vader kleermaker is. Mevrouw Annechje van Boven-Zuur zorgt voor een naaimachine en een plek in het melkhok om te naaien. Marinussen vangt aan met lostornen, naaien en herstellen van kleding.

Dirkje Henderika Maria ter Linden van Dijk, haar man Leendert ter Linden (57) en haar vader H.M. van Dijk (76) komen op de Kerklaan terecht. Het valt op in de lijst uit Naarden dat mevrouw als eerste genoemd wordt en dan pas haar man. Zou hij toen al ziek zijn geweest? Op 3 maart 1945, een week na aankomst op Erica, overlijdt Leendert ter Linden op de leeftijd van 57 jaar. Onder de evacués doet het gerucht de ronde dat het vette eten in een uitgehongerd lichaam hem kennelijk geen goed heeft gedaan.

Johannes van Maanen (40) en zijn vrouw Maria Frederica (39) worden ondergebracht aan de Havenstraat. Hun kinderen Casper (12), Annie (10), Jan (8), Wim (6) en Ria (5) en Theodora (2) worden deels gescheiden van elkaar en van hun ouders ondergebracht. Op 11 juni 1945 wordt aan de Havenstraat geboren: Hermannus Leonardus van Maanen. Dezelfde dag wordt de baby gedoopt in de Rooms Katholieke kerk te Erica. De overige kinderen mogen pas enkele dagen later één keer op bezoek bij hun broertje. Het kwieke zusje Ria vraagt zich af of haar broertje niet naar de kerk moet voor de doopplechtigheid, niet wetende dat dit dan al is gebeurd.

Andere opvangadressen zijn: Gert en Jo Beukers (Noordersloot), Herman Prins (Strengdijk), Jans Maatje (Pannenkoekendijk), Jan Sijbom (Kommerdijk), Roelof Scholte (Noordersloot), Nijman, Stavast (Peelstraat), Hazelaar (Ensingwijk), Jo Hemel (Kommerweg), ? (Havenstraat 64), familie Görtz (De Peel), familie Geraets, familie Hofstede, familie Sijbom, familie Sibum (Ericasestraat) en familie Van de Scheer (Kerkweg).

Er blijven ongeveer 30 mensen achter in het parochiehuis. Deze evacués blijven op deze plek, in afwachting van de bevrijding van geheel Nederland. Het wrange is dat het gebied waar ze vandaan komen al deels is bevrijd. Gennep in Limburg is zelfs op het moment van aankomst in Erica al verlost van de Duitsers. Het gebied boven de grote rivieren

is dat nog steeds niet. De volwassenen proberen mee te helpen met de dagelijkse werkzaamheden in het parochiehuis of bij hun evacuatieadres. Zo moet de was worden gedaan, bonnen en boodschappen gehaald en eten gekookt. De kinderen, die naar school kunnen doen dat meteen weer, zodra het mogelijk is. Vrijwel alle jonge evacués wennen gauw aan het Drentse dialect. De bonte samenstelling van het dorp, met de vele evacués en de 'oorspronkelijke' Ericanen, onder wie ook NSB'ers, maakt dat men terughoudend is in het praten over meer dan koetjes en kalfjes. Het is onduidelijk wanneer de bevrijding zal komen.

De bevrijding, 10 april 1945

In Erica heerst er een gespannen sfeer. De geallieerde bevrijders zijn in de buurt. Sommige mensen hebben het er over dat Coevorden al is bevrijd door Canadezen. Op radio Oranje is afgelopen vrijdag al het bericht geweest dat Coevorden vrij is. Het weekend daaropvolgend is echter Erica niet bevrijd. Er zijn nog steeds Duitse militairen rondom het dorp actief. De overgebleven Duitsers hebben zich gehergroepeerd rondom de spoorweghalte van De NOLS-maatschappij in Zuidbargo. Ook in Noordbargo is er volop dreiging. Tijdens de gevechten tussen Poolse militairen, deels uitgerust met tanks, en de overgebleven Duitse soldaten vliegt het haltegebouw van Zuidbargo in brand. Ook de nabijgelegen schuur en boerderij gaan in vlammen op. In Noordbargo staan maar liefst 17 boerderijen in lichterlaaie.

Op nog geen kilometer afstand van het gebouw Elim met de familie Heetveld schuilen de mensen in Zuidbargo die dag in zelfgemaakte schuilkelders. In één van de schuilkelders zit Johanna Omvlee (tien jaar). Ze is bang van het lawaai van het schieten door militairen. Ze zit met onder ander haar ouders Jans en Zwaantie, haar zussen Jentje en Hennie en haar broertje Jan in een door haar vader gemaakte schuilkelder aan de Eikenweg langs het Oranjekanaal. Eigenlijk is het een geul gegraven

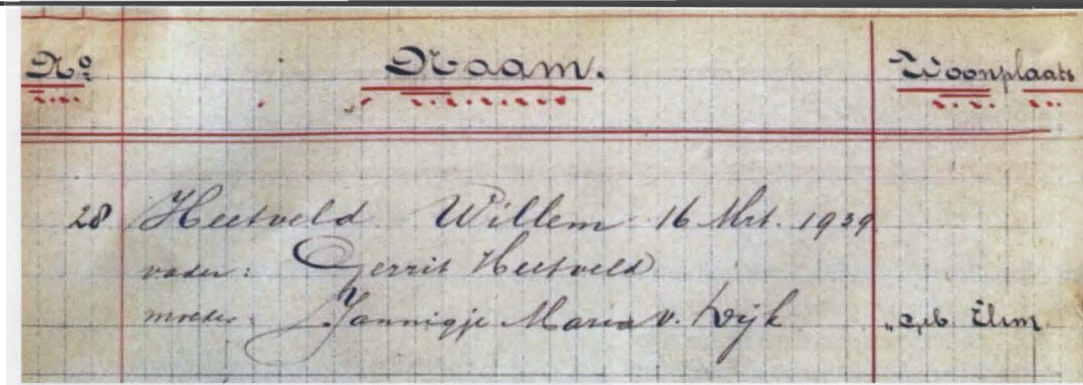
in de grond, waarover balken kwamen te liggen en zwarte grond. Om vijf uur in de middag wordt het lange tijd stil en komen de schuilers voorzichtig weer naar buiten. Ze gaan op verkenning uit over de bok naar Zuidbargo. De bok is een schuit die fungeert als oversteek over het kanaal. Plots moeten ze zich verstoppin in de bosjes, omdat er toch nog Duitse militairen wegrennen. De Duitsers zijn gehaast en rennen in de richting van de molen naar het oosten. Het is ontluisterend, maar ook bevrijdend, die wegrennende Duitse militairen langs het Oranjekanaal op weg via Oranjedorp naar hun Heimat.

Die dag is er zeker in Noordbargo geen sprake van een bevrijdingsfeest. Het dorp is in rouw om de boerderijen die met al het vee in vlammen waren opgegaan.

In Erica blijft men die dag onzeker en afwachgend. 's Avonds tegen tien uur komt pastoor Ninteman vanuit Emmen met het bericht dat Erica, Zuid-

*Bij de brug in Erica, vermoedelijk datum:
11 april 1945*

Het schrift van Algra, waarin Willem Heetveld werd ingeschreven.

barge, Noordbarge en Emmen zijn bevrijd. De volgende dag is het bijltjesdag en worden NSB'ers opgepakt. Een hond van een NSB'er wordt doodgeschoten.¹⁵

6. De terugkeer

Al vrij snel nadat Erica bevrijd is worden de evacués nieuwsgierig naar hun verdere familie, hun dorp, hun eigen huis en hun dierbare spullen. Het probleem is echter dat nog niet geheel Nederland bevrijd is. Er moet toestemming komen om door bezet gebied te reizen. Op 17 april 1945 reist Lambertus Slungers door deels bezet gebied naar Gennep. Zal het hem lukken zijn dorp te bereiken? Hij wil in ieder geval later ook weer terug naar Erica, naar zijn ouders, én er is nog een reden om terug te komen; daarover later.

Nadat het gehele land officieel is bevrijd beginnen de scholen weer normaal te functioneren. Willem Heetveld is zes jaar als hij op 7 mei 1945 wordt ingeschreven als leerling van de School met den Bijbel op Erica. Dit is opmerkelijk, want het is vanaf gebouw Elim veel verder lopen naar Erica dan naar Zuidbarge waar ook twee lagere scholen zijn. Ook de Rooms-Katholieke Sint Gerardus

school met hoofd C. Lange en de openbare lagere school De van Heeswijk School passeert hij. Meester E. Algra schrijft met sierlijke letters de namen van maar liefst 30 evacuékinderen in een schrift. De kinderen van Ben en Wies Slungers wonen en slapen in de School met den Bijbel van meester Algra, maar gaan naar de Sint Gerardusschool, omdat ze Rooms-Katholiek zijn. Ook de andere lagere scholen op Erica hebben veel extra kinderen. In de zomer van 1945 keren de meeste evacués terug naar hun woonplaats. De familie Langen gaat op 25 juni met een vrachtwagen terug naar Arnhem. Hun oude huis is niet meer bewoonbaar, het is in puin geschoten. Ze komen in een tijdelijke woning en eten komt uit de gaarkeuken. Op 10 juli 1945 zorgt het districts bureau voor de verzorging van oorlogsslachtoffers met het transport van de evacués uit de gemeente Emmen naar omgeving Arnhem. De families Heetveld en Greey zijn hierbij. De familie Heetveld gaat weer in Ede wonen. De heer en mevrouw Vink keren pas op 20 augustus 1945 terug.

De thuiskomst van de evacués is een grote teleurstelling. De huizen zijn verwoest of beschadigd. Hun woonplaats is leeggeroofd.

Voor hun vlucht in het najaar van 1944 hadden ze belangrijke spullen verstoppt en begraven in de grond, maar ook deze zijn hen ontnomen. De burgemeester van Gennep houdt een radiorede voor de zender van Herrijzend Nederland, waarin hij hulp vraagt. Er wordt een kijkdag georganiseerd om zoveel mogelijk spullen weer terug te geven aan de eigenaars.

Hoe verging het de evacués na terugkeer verder?
De informatie hierover is schaars. Een paar bijzonderheden:

Op 6 april 1946 bezoeken schilders uit Gennep, onder wie Ben Slungers de schildersvakbeurs in de

De Emmastraat in Gennep 1945

Utrechtse jaarbeurs. Op de terugweg naar huis slaat het noodlot toe.

Een Engels legervoertuig met een Engels chauffeur die onder invloed verkeert ramt hun auto. Ben Slungers is op slag dood en een collega enkele uren later. De Engelse chauffeur overleeft dit ernstige ongeluk.

Lambertus Slungers trouwt op 15 juli 1947 met Gijsbertha Johanna Velt, de oudste dochter van veldwachter/brigadier Johannes Velt en Petronella Johanna Honing. De liefde was dus voor Lambertus Slungers de reden om terug te keren naar Erica. Hun huwelijk wordt ingezegend in de Rooms-Katholieke kerk te Erica.

De familie Heetveld gaat eerst weer in Ede wonen. In oktober 1946 komen ze terug in Rotterdam en gaan wonen aan de IJclubstraat vlakbij het terrein van de IJclub Kralingen en dichtbij de Kralingsche Plas.

In 1947 staat er in *het Vrije Volk* over Hendericus Heetveld: *'In de ouderlijke woning aan de IJclubstraat viel de zevenjarige H.B. Heetveld van de trap. Hij brak het linkerbeen en werd naar het ziekenhuis Coolsingel vervoerd.'*

Van Maanen had ook een dagboekje bijgehouden in de Tweede Wereldoorlog, maar hield dit verborgen. Toen de kinderen het schriftje terugvonden heeft vader Van Maanen dit weggegooid. Dit spijt de kinderen erg.

De terugkeer van de Goede Verwachting

Het schip van weduwe G. Vinke-Wouda werd op 11 oktober 1944 door de Kriegsmarine gevorderd. Op 19 februari 1945 liepen de evacués met dit schip van Zwartsluis naar Erica. De burgemeester van Emmen laat notuleren dat het schip door Duitse militairen in Erica is achtergelaten. Het schip blijft daarna lange tijd spoorloos. Weduwe G. Vinke-Wouda leeft van een uitkering van het Centraal Bureau Verzorging Oorlogsslachtoffers.¹¹ Op 12 juli 1947 keert het schip, nadat het in diverse Duitse havens heeft gelegen, terug in Zwartsluis. Het schip wordt op 14 september 1949 verkocht voor 2.400 gulden. In verband met de verkoop van het schip komt de oorlogsuitkering voor de weduvrouw te vervallen. Dit schip (gebouwd in 1908) heeft de evacués naar Erica gebracht en vaart anno 2020 nog steeds. Het schip doet zijn naam eer aan.

Denkt U zich eens in: Weinig hebben ze kunnen meenemen op hun gedwongen uittocht en niets vinden ze bij hun terugkeer. Een kapot of geen huis wacht hen. In de gemeenten Gennep en Ottersum is geen enkel huis onbeschadigd. Na een vermoeiende tocht op vrachtwagens, hun gedachten en harten vol verlangen om terug te gaan naar „huis“, worden ze verwelkomd met wat stroo op den vloer als slaapgelegenheid en de boodschap dat er totaal niets is. Alle huisraad is weg, er zijn geen bedden, geen stoelen, geen lepels en vorken, geen borden en koppen. Alles ontbreekt, slechts een enkeling vindt iets terug. De meesten hadden wel veel verstopt, maar alles is er uitgehaald, vloeren zijn opengebroken, de tuinen afgezocht en wat er hier en daar nog staat van meubels is zwaar beschadigd en in veel gevallen moedwillig stukgeslagen; dat alles geldt van hoog tot laag, van welgestelden tot armen, bijna zonder uitzondering voor de geheele bevolking ten Oosten van de Maas van Middelaar tot Susteren.

Boven: Radio-
toespraak van de
burgemeester van
Gennep op 4 juni
1945

Rechts: Bruid Gijs-
bertha Velt en bruide-
gom Lambertus Slun-
gers met onder andere
als bruidsmeisje Joke
Velt.

Onder: 'De Goede
Verwachting' in 2015

7. Waarom moesten de 74 evacués naar Erica?

Het lied van Claudia de Breij *'Mag ik dan bij jou?'* zit steeds in mijn hoofd als ik denk aan de 74 evacués. Waarom liep men met een boot naar Erica?

Hoe werden ze opgevangen en hoe zullen wij in 2020 klaarstaan als vluchtelingen zich melden? Om dichterbij de vluchtelingen van 1945 en hun beweegredenen te komen, besluit ik in het voetspoor van hen de tocht van Zwartsluis naar Erica te lopen. Het wordt een tocht van totaal 66 kilometer in zeven etappes met telkens een andere begeleider en gesprekspartner.

Van Zwartsluis richting Meppel met Jan Hendriks (20 augustus 2014)

We praten over de tocht van februari 1945 waarin de evacués op weg waren van Zwartsluis naar Erica. Wat dachten ze te vinden op Erica? Wat brengt onszelf op Erica? Jan vertelt dat hij geboren en getogen is in Nieuw-Amsterdam. De voetbalvereniging Erica vroeg hem te komen spelen op Erica. Later trouwde hij met een Ericase en ging op Erica wonen. Ik vertel dat de glastuinbouw op Erica en Klazienaveen mij naar de Zuidoosthoek van Drenthe heeft gebracht.

Van Staphorst naar Rogat met Annie Geerts-Sijbom (21 oktober 2014)

Annie is vorig jaar gestopt met haar werk op de hoofdredactie van het *Dagblad van het Noorden*. Prachtig werk, maar wel met elke dag de werkdruk om weer een krant af te krijgen. Ik bespreek met haar het probleem van het niet dagelijks verschijnen van kranten in 1945. Zowel de *Emmer Courant* als het *Nieuwsblad van het Noorden* verschenen in de beginmaanden van 1945 maar zo nu en dan. Het is mij opgevallen dat er in de gemeentelijke en kerkelijke archieven, zowel in Zwartsluis als in Erica, in 1945 vrij weinig tot niets is opgeschreven over de oorlogssituatie. Het is haast net of de oorlog niet is doorgedrongen tot de notulisten. Annie probeert zich te verplaatsen en zegt: *"De informatie is schaars en de mensen hebben zich wellicht niet vrij gevoeld om te schrijven."*

Van Rogat naar Ossenzijl met Annemieke van der Kolk-Bosma (29 november 2014)

Waarom zou je doorlopen naar Erica? Wat zoek je op Erica? Voor Annemieke is het niet moeilijk. *"Ik ben er geboren en getogen en woon er met veel plezier."* Maar hoe kijken vreemden tegen ons dorp met haar inwoners aan? *"Dat kan ik je wel vertellen*

zegt ze lachend. Enthousiast begint ze te vertellen over het diaconieproject van de protestantse kerk afgelopen zomer bij ons in het dorp. Een groep van vijf allochtone moeders met hun kinderen uit een achterstandswijk in Rotterdam kwamen een week op vakantie in de kerk. Iedereen in het dorp hielp mee of bracht spullen. We hadden bedden, handdoeken, eten, speelgoed enzovoort nodig. Iedereen kreeg een fiets te leen van rijwielhandel Harry Roosken. We zijn nog met iedereen in een trekschuit door de Vaart gevaren. Ze vonden het prachtig. De moeders vonden de mensen op Erica behulpzaam, zorgzaam en lief. En als ze door het dorp fietsen met die grote villa's dan ging soms maar zo een deur open en kwam men naar buiten om een praatje te maken. Ze hebben genoten van de orchideeën bij Van Geel, de koeien bij Westerhof en de stilte van het platteland. De mensen in 1945 waren dapper en wij zijn rijker dan we denken."

Van Ossenzijl naar Hoogeveen met Carla Rupert (9 januari 2015)

"Het waait onmeinig hard," zegt Carla. We besluiten dat er niets anders op zit dan vlug door te lopen met de wind in de rug. De groep evacués in 1945 hadden volgens haar ook geen keuze, doorzetten moesten ze en zo geldt het nu ook voor ons. Nog voordat we Hoogeveen binnenlopen, staan we stil bij een gedenksteen bij een oprit van een boerderij, waar joodse onderduikers verscholen zaten in de oorlog. Wie kon je vertrouwen en wie niet?

Van Hoogeveen naar Geesbrug met Jeanette van Boven-van Oenen (6 februari 2015)

Hoe zou het nu 70 jaar na dato gaan als er vanavond 74 uitgehongerde mensen op Erica aankomen en vragen om een slaapplek? Jeanette: *"Bij ons hebben we wel plek voor een stel. Slaapkamers genoeg en eten volop. We hebben altijd wel wat in de diepvries liggen. Niet bij nadenken, gewoon doen! Je hebt het toch over vanavond, niet over iets wat over enkele maanden pas gebeurt."*

Van Geesbrug naar het Drostendiep met ds. Harry Klaassens (11 februari 2015)

We spreken over de samenwerking tussen de kerken bij ons in het dorp. Harry denkt dat in de

Tweede Wereldoorlog en daarna de samenwerking intensiever ging dan de laatste tientallen jaren. Onlangs is er oecumenische dienst geweest die door de RK de Goede Herder Parochie en de Protestantse Kerk werd georganiseerd. De dominee en de pastor leidden beiden de dienst. De zang met medewerking van beide kerkkoren was prachtig. Harry vertelt dat we ons allen laven aan dezelfde bron. Terwijl we hieraan terugdenken, staan we plotse-ling stil bij een mol die midden op het zandpad ligt. Dat is vreemd. Het beest is dood. Er is in de verste verten geen hoop te zien. Ik vind het luguber. Je bent met een dominee op pad en dan kom je een mol tegen zonder hoop. Dat is het toppunt van secularisatie. Dan de situatie maar anders benaderen. *"Wie is de mol? Wie was de mol in 1945?"* roep ik.

Van het Drostendiep naar Erica met Hans Ladrak (19 februari 2015)

We hebben nog geen kilometer gelopen richting Nieuw Amsterdam als Hans een Mariakapelle-tje heeft ontdekt, dat aan een eik is vastgemaakt. Achter de kale takken van een bremstruik hangt een houten afdakje met een handgemaakt gebak-ken en geglazuurd Mariabeeldje met op haar arm het kindje Jezus. Vreemd om zomaar een teken van religie te zien waar je het niet verwacht. Hans vertelt dat de Drenthe de laatste provincie was waar het protestantisme doordrong ten opzichte van het Rooms-Katholiek geloof. Waren de evacués wel-licht opzoek naar een Rooms-Katholieke enclave in het noorden?

Die avond eten we bij ons thuis met de meelopers soep, stampot en griesmeel. Tussendoor lezen we voor uit het dagboek van Lam Slungers. Het was toen en nu een tocht om nooit te vergeten.

Speurtocht in het Drents Archief in Assen met Johan Hemel (17 maart 2015)

Nog steeds is het onduidelijk waarom de 74 eva-cués besloten om bij de Ericanen aan te kloppen. Johan Hemel en ik hebben besloten dat we naar het

Foto: Johan Hemel in Drents Archief met dagboek van commissaris afvoer burgerbevolking Groningen en Drenthe

Mariabeeldje bij binnenkomst van Rooms-Katholieke enclave.

Drents Archief gaan in Assen. Johan is verguld met een Dagboek van Commissaris Afvoer Burgerbevolking voor Groningen en Drenthe 1944-1945. Nog niet eerder wisten we van het bestaan van een dergelijk dagboek.

Het is opmerkelijk dat we iets vinden over deze ongeorganiseerde evacuatie. Met een blij gezicht stoot hij me aan. Hij wijst met zijn hand naar de geschre-ven notities in het dagboek bij donderdag 22 fe-bruari 1945: *'De burgemeester van Emmen deelt mede, dat daar een schip met evacués is aangeko-men. Dit blijkt geen NSB- transport te zijn.'* Even verder gaat men in op de doorzending van een schip te Zwartsluis. Er is geïnformeerd bij de De Olland, een employé van de fa. Buisman. *'Omtrent de doorzending van het schip heeft de heer Olland overleg gepleegd met mr. Kapteijn van Zwolle en is de doorzending van het transport gebeurd op ge-*

zag van mr Kapteyn. De reden waarom juist voor Erica als plaats van onderbrenging was gekozen is, dat daar reeds veel katholieken wonen en deze evacués ook vrijwel alle Katholiek zijn.”¹³ Verbaasd, blij en opgelucht kijken Johan en ik elkaar aan. Dus toch!

Interview met Mevrouw Riek Prinsen-Moorman (91 jaar), maart 2015

Riek woont in de Bente. Ze vertelt over haar belevenissen in de Tweede Wereldoorlog, over het verzet, de veldwachters Velt en Sterkenburg, haar werkzaamheden op het distributiekantoor, de onderduikers enzovoort. Alles vertelt ze, doorleefd en met humor.

Mevrouw Prinsen bekijkt de namenlijst van de evacués uit Naarden. Er ontstaat een misverstand. Volgens Riek kwamen de mensen uit Huizen, en ik vertel dat ze uit de omgeving Arnhem kwamen met daaronder een groepje uit Huissen. Huissen is een plaats in de buurt van Nijmegen. Al snel is het duidelijk. We hebben allebei gelijk. In het dagboekverslag staat immers dat ze vanuit Naarden met karren naar Huizen zijn gebracht, waar een schip lag dat de evacués over het IJsselmeer naar Zwartsluis zou brengen. De namenlijst wil Riek eerst bestuderen. Wie er in elk geval uitspringt is Lam Slungers, een aardige jonge man, aldus Riek. Hij is later getrouwd met Bertha Velt. Riek vertelt dat vier rooms-katholieke meisjes, Riek samen met drie vriendinnen van 20 jaar, de crisisopvang in het parochiehuis regelden. *“We hebben lange tijd voor de mensen gezorgd. Dit alles onder leiding van*

onderwijzeres Nelly van der Pluym. Zij woonde op kamers bij dokter Stukje.”

Het schip waarmee ze kwamen, lag destijds buiten de sluis. Vandaar zijn de mensen naar het parochie-huis gegaan. *“Maar hoe wisten jullie dat ze kwamen?”* vraag ik. *“Ik weet het echt niet meer,”* zegt Riek. Maar direct daarna zegt ze dat het via het postkantoor is gegaan of via dokter Stukje.

Riek laat me de foto zien van postkantoorhouder Engberts en zijn dochter Rika in het postkantoor aan de Havenstraat. De Ericanen zijn telefonisch ingelicht over de komst van de evacués.

“Het schip kwam bij de sluis te liggen,” vertelt Riek. Die is niet meer geschut. Vandaar zijn de uitgeputte en hongerige mensen naar het parochie-huis gebracht. *“Wat hebben jullie ze te eten aangeboden?”* vraag ik. *“Ik denk soep en stampot. Nee honger heeft niemand gehad in die beruchte winter op Erica.”*

Riek laat me een foto zien van na de oorlog met vier vrouwen in gestreepte rokken en twee oudere mannen in donker pak. Deze foto is volgens Riek gemaakt in 1945. Het betrof een uitje ter gelegenheid van de goede afloop en als bedankje.

Deze vier vrouwen onder leiding van schooljuf Nelly van der Pluym hebben de eerste opvang in het parochiehuis verzorgd en waren er ook daarna steeds nauw bij betrokken.

“Was er ook een taakverdeling?”

“Dina Rolink kookte altijd, Suze bekommerde zich om de kinderen en Annie deed van alles wat.”

“En u dan?” Dan begint ze hard te lachen.

“Tja, we deden alles samen.” Voorzichtig concludeer ik dat het ook een mooie tijd was. Maar Riek verbetert me door te zeggen: *“Het was een dankbare tijd!”*

Verder vraag ik me af hoe Riek haar werkzaamheden op het distributiekantoor in Emmen kon combineren met de opvang van evacués in Erica. *“We maakten allemaal lange dagen. Meestal gingen we op Erica door tot 's avonds een uur of tien. Indien nodig kreeg ik vrijaf op het distributiekantoor.”*

“Speelde het geloof van de opvangadressen en van de evacués een rol bij de verdeling?” Riek

Postkantoorhouder Engberts en zijn dochter Rika

Vanaf links: pastoor Ninteman, Dina Rolink, Jan Prinsen (kruidenier en die dag begeleider van de pastoor), Riek Moorman, Suze Vinke en Annie Tappel.

Riek Prinsen-Moorman in 2015

wordt stil, maar dan slaat ze zichzelf resoluut op de knieën. *“Waar heb je het over? Denk je echt dat dat belangrijk is? Ik zal je wat vertellen: ik weet nu nóg niet tot welk geloof men behoorde.”* Ik vertel dat men in Zwartsluis dit wel belangrijk vond en dat men daarom doorverwees naar Erica. In Naarden was dit ook een aanbeveling in de brief van het evacuatiecomité. Er staat dat de opvang zoveel mogelijk moet geschieden bij particulieren, waar de geëvacueerden zich thuis voelen. Riek herhaalt nogmaals: *“We hebben hier geen weet van gehad en ik vind het niet belangrijk.”*

De gezondheid van de mensen komt ter sprake. De mensen waren ondervoed en hadden last van luizen en schurft. Schurft wordt veroorzaakt door een mijt die zich onder de huid ophoudt, wat een vreselijke jeuk veroorzaakt. *“We hebben het ontzettend druk gehad met wassen. Wassen van de huid en wassen*

van kleding. We wasten met groene zeep in een teil en met een roffel (wasbord). Verder werden de haren elke dag met de stofkam nagekeken op luizen. Voor zover ik me kan herinneren hebben we geen last gehad van difterie,” vertelt Riek.

Tot slot nog een prangende vraag: *“Waarom heeft u dit verhaal niet eerder verteld?”* Riek is stil en zegt vervolgens: *“Het kwam niet ter sprake. Ik heb niet iets bewust willen achterhouden.”*

De najaarstentoonstelling 2015 van de Historisch Kring Erica

Elk jaar wordt er in het Schienvat een tentoonstelling georganiseerd door de Historische Kring. Op 3 en 4 oktober 2015 werd dit gedaan rondom het thema 70 jaar na de Tweede Wereldoorlog. De betrokken families (evacués en families van op-

Najaarstentoonstelling 2015: De evacués op zoek naar hun naam

vangadressen) werden uitgenodigd. De informatie over de 74 evacués is met borden en voorwerpen tentoongesteld. Opmerkelijk is dat de evacués allen op vrijwel hetzelfde moment binnenkomen, net als in 1945. Natuurlijk zijn er veel betrokkenen uit die tijd al overleden. Toch is de belangstelling goed. Riek Prinsen-Moorman mag de tentoonstelling openen. Na een inleiding bekijken we de opnames van het interview met haar. Daarna luisteren we naar het lied van Claudia de Breij: *'Als er oorlog komt mag ik dan bij jou?'* Er wordt veel bijgepraat, herinneringen komen boven en de plekken in Erica worden bezocht. Zo wandelt Annie Geers-Sybom met Thea van Langen langs het tuinpad van haar vader. Nazaten van de familie Marinussen worden rondgeleid op de boerderij (het opvangadres) door de familie Van Boven. Mevrouw Prinsen-Moorman praat met haar kleinkinderen over die memorabele tijd. John Slungers en zijn zus Ellie zijn aanwezig om het verhaal te horen waarin verteld wordt hoe Lambertus Slungers zijn latere vrouw Bertha Velt ontmoette. Er komen die dag veel emoties boven. Dankbaar wordt er teruggekeken op de nieuwe ontmoetingen en op deze bijzondere najaarstentoonstelling.

Nawoord

Het heeft lang geduurd voordat ik het onderzoek naar de 74 evacués kon afronden. Het lukte me bijvoorbeeld eerst niet om de familie Heetveld uit Rotterdam te vinden. W. Vermeulen, de jongeman van zeventien jaar die in 1945 meevluchtte van Naarden naar Erica, heb ik nergens kunnen terugvinden. Het was soms moeilijk om de juiste mensen te vinden. Niet iedereen kon of wilde praten. Sommige families vertellen dat ze hechter zijn geworden door hun belevenissen in de oorlog. Bij anderen was juist die ellende onbespreekbaar. Het is niet iedereen gegund om te herstellen door te vertellen. In Erica heeft het erg lang geduurd voordat Riek Prinsen-Moorman begon te praten. Niemand had er volgens haar naar gevraagd. In 1945 woonden er in Nederland ruim 9 miljoen mensen. Hiervan waren er volgens het Bureau Afvoer Burgerbevolking ca. 750.00 mensen geëvacueerd. Dit komt overeen met ongeveer 8% van de toenmalige Nederlandse bevolking. De recente beelden van de vluchtelingen uit Afrika

en het Midden-Oosten doen veel met de evacués uit 1945. De beelden op de televisie van lopende en vluchtende mensen grijpt hen diep aan. Ook die internally displaced persons hebben allemaal een naam, een familie en een woonplaats. Wie zal hen opvangen, een bed en brood geven?

Er is me gevraagd waardoor ik zo geraakt ben in het verhaal van de 74 evacués en telkens door ben blijven zoeken. Het is misschien zo dat ik het net als de schoolkinderen spannend vindt om op zolder van de school te zoeken naar het onbekende. Dat onbekende op zolder lag tussen een begaanbaar en een onbegaanbaar deel. Telkens als ik wilde stoppen met zoeken op het 'onbegaanbare' deel, nam iemand me bij de hand en zei waar ik veilig kon zoeken. Zo kwam er telkens aanvullende informatie uit oude archieven en gingen steeds meer mensen vertellen. Ze waren blij dat ze konden vertellen over wat met hen 75 jaar geleden was gebeurd.

Ik wil iedereen met name de Historisch Kring Erica bedanken voor het meezoeken en meedenken!
Martin Boekeloo

Bronnen

- 1 Het geheim van honderd. 100 jaar Christelijk Basis-onderwijs op Erica.
- 2 Woningkaart Plantagestraat Rotterdam
- 3 Persoonskaart G. Heetveld
- 4 Special Het Vrije Volk, 30 maart 1990
- 5 Stadsarchief Naarden
- 6 Dagboek L. Slungers
- 7 't Hooge Nest, Roxanne van Iperen
- 8 Buisman bijna 150 jaar oud en nog steeds springlevend. *Familiearchief Rolf Olland*
- 9 We aten tulpenbollen en suikerbieten. Het verhaal van Frans Langen door Jacqueline Hack
- 10 Notulen B en W, Gemeentearchief Emmen
- 11 Archief gemeente Zwartsluis in het Overijssels archief te Zwolle
- 12 Ligger A8805N Kadaster, details over het schip de Goede Verwachting
- 13 Dagboek van Commissaris Afvoer Burgerbevolking. *Drents Archief Assen*
- 14 182F, invnr 27, archief NIOD in Amsterdam
- 15 Gesprekken met evacués: Ria van Maanen, Ans, Cor, Gradi, Frans, Thea en Carla Langen
- 16 Gesprekken met dorpsgenoten o.a. Riek Prinsen-Moorman en Johanna Bosch-Omvlee

De winter van 1937

Laatst zag ik een foto van een robuust winters tafereel op de site van Oud Zuidoost-Drenthe in Beeld van Roelof Boelens. In eerste opwelling deed dit beeld mij terugdenken aan de film Doctor Zhivago naar het gelijknamige boek van Boris Pasternak.

Deze film is van 1965 en Omar Sharif speelde de hoofdrol. Die film heeft destijds een grote indruk op mij gemaakt. Bij zulke tafereelen moet ik vaak aan de filmbeelden van het bevroren buitenverblijf van de familie Gromeko aan de Siberische kant van de Oeral denken. Bij het zien van onderstaande sneeuwruimers dacht ik in eerste instantie aan Russische lijfeigenen die zich tijdens de revolutie een baan naar de vrijheid knokten. Maar de foto van Oud Zuidoost-Drenthe in Beeld is niet van 1917 maar van 1937. Omar Sharif moest nog vijf jaar worden toen op maandag 25 januari 1937 het land in de ochtenduren geteisterd werd door hevige sneeuwval. Deze hevige sneeuwval leverde voor het treinverkeer op de lijn Coevorden-Emmen van de Noordooster Lokaal Spoorwegmaatschappij (NOLS) aanzienlijke vertraging op. De trein uit de richting Coevorden, die om zeven uur in Emmen

had moeten arriveren, kwam twee uur te laat aan, doordat hij in Zuidbarger was blijven steken. De rails waren ter plaatse onder een sneeuwlaag van één meter bedolven. Boeren hebben de spoorbaan vrijgemaakt, waarna de reis kon worden voortgezet. Die ochtend was er sprake van aanhoudende sneeuwval, want ook de trein vanuit Gasselternijveen kwam drie uur later dan volgens het spoorboekje binnen in Emmen. Elke zich zelf respecterende krant in Nederland bracht dit 'wereldnieuws' op de voorpagina.

De Noord Ooster van 28 januari 1937 maakte het helemaal bont. *'Er gaan verhalen over ingesneeuwde auto's en dinsdag kwam zelfs het bericht over de ingesneeuwde Sjanghai-Express bij Emmen. Men moet beslist Noordeling zijn om die dingen zoo kalm op te nemen; was het in Noord- of Zuid-Holland gebeurd, dan hadden de geruchten beslist*

*Sneeuw-
ruimende
Barger
boeren in
1937*

een schier fantastischen vorm aangenomen. De verslaggevers spreken hun bewondering uit over de sneeuwbergen onderweg. Koning Winter heeft de meest grillige formaties tot stand gebracht. Zij wijten dat aan de felle oostenwind die die maandag met ongekende hevigheid tekeer ging. Waar het veld open is, zijn de wegen schoon geblazen, zijn zelfs de akkers van sneeuw ontdaan. Maar daar waar een huis of een groepje kreupelhout de doorgang van de wind belette, heeft een mengsel van sneeuw en zand zich verzameld tot enorme hoogten. Het moet vreselijk te keer zijn gegaan. Aan de boeren merkte men dat overigens niet. Daar zijn het Drenten voor, gemoedelijk onder alle omstandigheden. *"Het viel zeker niet mee; nee het vuul niet mèt."* Daar sta je als verslaggever met je goede gedrag. Er is in Drenthe een trein ingesneeuwd tussen Zuidbarge en Emmen, dat sedert mensenheugenis in Nederland niet is gebeurd. Hier zijn dorpen van de *'beschaafde'* wereld afgesneden gedurende meer dan vierentwintig uur, dat doet middeleeuws aan en vraagt men naar de bevindingen van de bewoners dan is hun antwoord simpel: *"Nee, het vuul niet mèt."* De verslaggevers van de *Noordooster* vervolgen hun weg en dromen verder over de witte bergen tussen Noord- en Zuidbarge. Met de komst van de woonwijk Barges was het

gebeurd met sneeuwduinen tussen Noord- en Zuidbarge. Maar ook de aanleg van het nog bestaande spoorbosje aan de Zuidbarger kant van de spoorbaan heeft bijgedragen aan het voorkomen van duinvorming. Maar bij extreme weersomstandigheden met een scherpe oostelijke wind was er weinig aan te doen. Vlak voor het spoor aan de oostkant van de Zuidbargerstraat stonden een dubbele en vrijstaande woning.

Afgebroken in 1963 en 1967

De vrijstaande woning, de eerste vanaf Noordbarge, was genummerd op Zuidbargerstraat 30. De dubbele woning had de nummers Zuidbargerstraat 31-32. Jan Freriks heeft tot 1939 tegen het spoor in de dubbele woning op 31 gewoond. Zoon Johannes werd hier geboren. In 1939 verhuisden ze naar Achter het Kanaal 2. Harm Gerrits uit Noordbarge heeft met zijn familie tussen 1949-1951 in de andere helft van de dubbele woning gewoond. Ze hebben toen geruild met Olf Engbes. Harm herinnert zich nog goed dat er regelmatig sneeuwduinen ter hoogte van de bocht vlak voor het spoor waren. In die bocht stond een *'vloerstroek'*. Zijn familie heeft een paar dagen met hun tractor de bussen van de EDS door de sneeuwduinen getrokken.

Station Zuidbarge in 1940 met in de verte de dubbele woning van Freriks en Gerrits.

Wie weet meer?

In de vorige *Kroniek* stond een oproep betreffende het echtpaar Jakob Brakel en Geesje Brakel- Akkerman te Zuidbarge. De *Emmer Courant* had een foto van het echtpaar geplaatst, omdat ze hun gouden bruiloft vierden op 22 april 1942. Volgens de krant waren zij nog 'flink ter been', bezochten geregeld de kerk in Emmen en ging Jakob elke vrijdag lopend naar de markt in Emmen. Al 49 jaar lang lezen zij de *Emmer Courant*.

Onder andere dankzij een aanwijzing van Jan Omvlee en de boeken *Het verleden verlicht* (over Zuidbarge) en *Noordbarge, het verhaal van zien bewoners* (over uiteraard Noordbarge) zijn we meer te weten gekomen over dit echtpaar. Uiteindelijk kwamen we terecht bij Roelof Brakel en echtgenote in Eeserveen. Roelof is een kleinzoon van Jacob en Geesje.

Jakob Brakel werd geboren op 25 augustus 1866 in Noordbarge. De geboorteangifte werd gedaan door Jan Hindriksen. In de geboorteakte staat de vader als onbekend vermeld en de moeder is Geesje Brakel. Jan Hindriksen was omstreeks 1860 vanuit Neuenhaus in Noordbarge komen wonen om daar als kleermaker ('Snieder Jan') aan de kost te komen. Hij ontmoette Geesje Brakel en wilde wel met haar trouwen, maar dat was wettelijk niet mogelijk, omdat de daarvoor benodigde papieren niet volledig of in het geheel niet aanwezig waren. Samen kregen ze tien kinderen die allemaal zodoende de achternaam van de moeder kregen. Jakob was het derde kind.¹

Jakob verdiende de kost als (land)arbeider. Op 22 april 1892 trouwde hij in Emmen met Geesje Akkerman. Zij was in 1873 met haar ouders Otto Akkerman en Geertruida Rigtering vanuit Dalen naar Emmen gekomen. Geesje is geboren op 15 december 1866. Jakob zelf kon zijn huwelijksakte niet ondertekenen, want hij had geen schrijven geleerd. Voor haar huwelijk woonde Geesje in Oranjedorp. Het echtpaar kreeg zeven kinderen; Jan (1893),

Trouwfoto van Jakob Brakel en Geesje Akkerman.
(coll. Roelof Brakel)

Deze foto is waarschijnlijk genomen bij het 40- of 50-jarig huwelijksfeest. (coll. Roelof Brakel)

Jakob Brakel op 92-jarige leeftijd (Uit een artikel in de Emmer Courant van 6 september 1958)

Overlijdensadvertentie van Jakob Brakel (1959)

Harm, heeft nog voor deze boer gewerkt. Rond 1938-1939 is de familie naar Boerweg 30 in Zuid-barge verhuisd.

Op 6 september 1958 verscheen er een artikeltje in de *Emmer Courant* over Jakob toen hij 92 jaar was en toen al een dikke 30 jaar aan de Boerweg woonde. Op dat moment woonde hij bij zijn zoon in. Hij vertelde aan de verslaggever dat hij niet meer werkte, maar als het ging om aardappelen rooien, wat onkruid wieden of om het verzorgen van de bloementuin, konden ze hem krijgen. De tuin rondom het huisje zag er dan ook keurig uit en het huis ging helemaal schuil achter volop bloeiende dahlia's. Hij had verstand van bloemen en handelde jarenlang in zaden, planten e.d.

Met dank aan Roelof Brakel te Eeserveen.

Noot

1 *Historische Commissie Noordbarge, Noordbarge. Het verhaal van zien bewoners, Beilen 2019, blz. 36.*

Wie kent onderstaande personen?

In mei 2019 verschijnt van schrijver Jan Oosting het boek *Het dierenpark van mijn vader*, waarin de zoon van de oprichter en eerste directeur van het park, Willem Oosting, het Noorder Dierenpark in de periode 1935-1970 beschrijft. In het boek worden foto's van personeelsleden uit 1939 gepubliceerd, die door Berend Gewalt zijn gefilmd. Wie kan ons helpen aan de namen? De vier bovenste foto's zijn van personeelsleden van het Paviljoen. De onderste foto's zijn van verzorgers. Reacties graag naar Sis Hoek-Beugeling, tel. 0591-659968 of tj.hoek@wxs.nl. Op de binnenzijde van het omslag staan ook nog een paar foto's.

100 Jaar geleden

Berichten uit de *Emmer Courant* van het eerste kwartaal van 1920.

EMMER COURANT.	
Nieuws- en Advertentieblad voor den Zuid-Oosthoek van Drenthe.	
Dit courant verschijnt Woensdag en Vrijdag. Abonnementenprijs f 1.10 per 3 maanden. Advertenties van 1-3 regels 50 cent, iedere regel meer 10 cent. Kopie advertenties van 1-4 regels 25 cent. Bij abonnement eenmaalvrijde levere prijs. Het vragen een voordelig tarief.	UITGEVER W. TEN KATE, Emmen. Tel. No. 18.

24 januari 1920

EMMER-COMPASCUUM. Naar we vernemen zal met ingang van 1 maart a.s. het hier gelegeerde grenswachtdetachement worden opgeheven en er een corps militaire politie voor in de plaats komen.

28 januari 1920

NOORDBARGE. We vestigen de aandacht van belanghebbenden op een in dit nummer voorkomende advertentie van de gebr. Boekhoud te Noordbarge betreffende het door hen geopend wekelijks beurtveer Nieuw-Dordrecht-Emmen-Meppel.

4 februari 1920

DORDSCHEBRUG. 24 Jan. De vliegenier Bruno Rodschinska van Berlijn deed heden met zijn vliegtuig D 349 een propagandatocht naar Soesterberg. Hij had enige tijd in Osnabrück zich opgehouden, waar men hem gedeeltelijk van zijn benzine had beroofd. Om elf uur vandaar vertrokken, was hij tegen half twaalf in de buurt van Arnhem, waar hij 't ondergelopen land voor zee aanzag. Hij koerste dus naar 't N.-O. en bemerkte zijn gemis aan benzine, waardoor een noodlanding noodzakelijk werd. Na eenige tijd rondgezwefd te hebben landde hij op 't veld van den heer Ellerman,

Advertentie

Gebr. Boekhoud,
Emmer Courant,
28 januari 1920

Ondergetekenden berichten van H.H. Groeniers, Handelaars en allen die daarin belangstellen, dat zij vanaf heden met hun beurtveer op Aasen een wekelijksch beurtveer N-Dordrecht-Emmen-Meppel v.v. openen. Zij houden zich voor alles betreffende dit veer bereid aanbevelen. De Ondernemers, **GEBR. BOEKHOUD**, Expeditieuren. Noord-Barge, Jan. 1920.

achter op de Dordschedijk. Daar de wielen in 't veen wegzakten sloeg het toestel ondersteboven, waardoor de houten vleugels van de schroef braken. De vliegenier bezeerde zich een weinig aan zijn rechterbeen. Tal van nieuwsgierigen snelden van alle kanten toe en brachten de vliegtuigmachine naar den Dordschedijk. Vandaar werd hij verder getransporteerd naar de Dordschebrug, om verder gezonden te worden naar Soesterberg.

7 februari 1920

ZWARTEMEER. Onze eerste rijksveldwachter gaat ons over enkele dagen verlaten wegens overplaatsing naar Norg. Gedurende vijf jaar heeft hij het aan den lijve gevoeld, wat het voor een ambtenaar zeggen wil, zijn standplaats in het veen te hebben. Vooral den drukke en drukkende mobilisatietijd zal hij met zijn gezin niet licht vergeten.

11 februari 1920

NIEUW-WEERDINGE. De drukte in het bouwvak is hier groot. Verscheidene winkelbehuizingen en arbeiderswoningen worden gebouwd. Toch is er nog groot gebrek aan woningen en zitten nog verscheidene gezinnen zonder woning.

KLAZIENAVEEN. Onze plaats heeft een vaste bioscoopinrichting gekregen. De heer G. F. Dillerop alhier heeft zijn nieuwe zaal zodanig ingericht dat hij dan woensdags- en zaterdagavond een bioscoopvoorstelling kan geven. De zaal 20 m. lang en ongeveer 9 m. breed, biedt vrij wat plaatsruimte aan. Zaterdag werd de eerste voorstelling gegeven. De zaal was stampvol en menigeen kon geen plaatsje meer bekomen. Afgespeeld werden 'De panter des doods', 'Kijkjes in de Abruzzes' en 'de Zuurkool-dichter'.

14 februari 1920

EMMER-COMPASCUUM. Dezer dagen is alhier begonnen met het bouwen van de 42 woningen voor de woningbouwvereniging.

ROSWINKEL. Met het plaatsen van kinderen uit

Oostenrijk-Hongarije is het hier niet best afgelopen. Op een daarop betrekking hebbende advertentie heeft zich hier slechts één aangegeven en naar wij horen te Maten 3, zoodat hier 4 kinderen geplaatst kunnen worden. Daar de gelegenheid om kinderen te nemen nog niet voorbij is, is het te wenschen dat er meer komen, om zoo mee te werken, dat die ongelukkige stumpers het leven behouden.

21 februari 1920

EMMER-ERFSCHIEDENVEEN. De teekenen voor de komende drukke veencampagne beginnen hier weer te komen. Baggermachines worden weer uit hun bergplaatsen tevoorschijn gehaald, om in orde gemaakt te worden. Blijft het weer gunstig, dan verwachten wij dat dit voorjaar vroeg met baggeren wordt begonnen. Ook met turfgraven wordt hier al meer en meer begonnen. Er staat weinig turf meer op het veld, daar de meeste reeds weggehaald is.

EMMER-ERFSCHIEDENVEEN. Door de gemeente worden hier aan het Scholtenskanaal houten noodwoningen gebouwd. Hiervoor moeten zich al meer gezinnen aangemeld hebben dan er geplaatst kunnen worden. Wel een bewijs dat hier nog woningnood is.

EMMER-COMPASCUUM. Gisteren liepen alhier bij de straat een drietal Duitse kinderen die van honger over de grens waren gekomen met de bedoeling, hier enige levensmiddelen vandaan te halen. Ze zijn echter door de politie naar hun vaderland teruggebracht.

28 februari 1920

EMMEN. Bij de dinsdag gehouden onderhandsche aanbesteding van het bouwen van een woning in de Stationsstraat door dokter Hadders waren de laagste inschrijvers: voor het timmer-, metselwerk, enz. de h.h. Gebr. Vos alhier, voor het schilder-, glas- en hangwerk de heer P. Madhuizen alhier, voor het loodgieterswerk enz. de heer P. Wessemius alhier en voor het elektrisch licht enz. de heer J. C. v. d. Lof alhier. Het werk werd niet gegund. Door de heer Hadders is nu het hotel Hovenkamp aangekocht om dit in te richten als woonhuis.

(Red. Waarschijnlijk was de *Emmer Courant* hier een beetje voorbarig in de berichtgeving, want hotel Hovenkamp heeft er nog tot 1935 gestaan)

Links café Dillerop in Klazienaveen

*Hotel
Hovenkamp
(zie bericht
28 februari
1920)
(eigen
collectie)*

3 maart 1920

WEERDINGE. De heer S. de Graaf, vervener te Nieuw-Weerdinge, wil voor het vervoer van brandstof een tractor bezigen, welk krachtmonster morgen per trein te Emmen verwacht wordt en van daar hier zal passeeren naar de plaats zijner bestemming. Men verwacht veel bekijks.

— In de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer heeft de minister van waterstaat o.a. gezegd: Omtrent den aanleg en de exploitatie van het ontworpen verbindingskanaal tussen het Weerdinger Hoofdkanaal en het Oranjekanaal is nog geen volledige overeenstemming tusschen het bestuur van het waterschap Weerdinge en dat van de Drentsche Kanaalmaatschappij verkregen. Mocht die overeenstemming tot stand komen, dan zal naar het zich laat aanzien, de concessieverlening voor het kanaal spoedig kunnen volgen.

6 maart 1920

WEERDINGE. 4 Maart. Eergisteren is de Cleveland-tractor, waarvan we in het vorige no. spraken, in 't bijzijn van vele nieuwsgierigen, door de h.h. verveners geprobeerd op kracht en geschiktheid. Hij bewoog zich gemakkelijk over den drassigen veenweg en trok vier wipkarren vol bagger voort van 't veen naar het station. Later werd een stobbe bagger, geladen op 6 karren, ineens vervoerd. Het besluit der verveners, omtrent den aankoop van zoo'n werktuig, is spoedig te verwachten.

WEERDINGE. Een oude kist, die naar men met zekerheid kan nagaan, al 100 jaar op zolder heeft

gestaan in de woning van den landbouwer Kruit, en ook in al dien tijd niet geopend is geworden, is daar thans weggehaald en naar beneden gebracht. Zij werd geopend en men trof er aan: een bijbeltje, een lepelrekje, zooals er in de Drentsche woningen aan den wand hingen, en eenige walnoten, waarvan de doppen nog gaaf waren, maar waarvan de inhoud tot stof vergaan was. Wellicht heeft de vrees, een griezelige inhoud te zullen ontdekken, den bewoners van de opening terug gehouden.

ROSWINKEL. Op het gebied van onderwijs staat ons hier een heele verandering te wachten. De school alhier blijkt te klein te zijn, daarom zal te Roswinkelerveen aan het Oude Schuttingskanaal een nieuwe openbare school bijgebouwd worden. Voorts zal naar we vernemen hier ook een bijzondere school komen. De grond daarvoor is reeds aangekocht. Dan komen hier in een rechte lijn van p.l.m. 1200 m. drie scholen te staan.

13 maart 1920

WEERDINGE. De laatste demonstratie met den Cleveland-tractor voor het vervoer van bagger is hier heden gehouden. B. en W. kwamen ook een

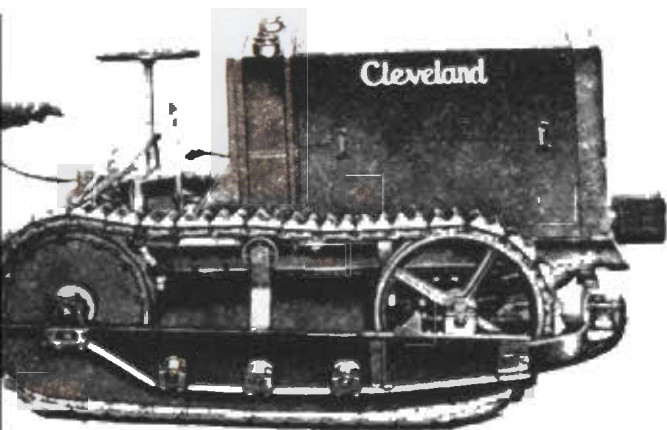
De in het bericht van 6 maart 1920 genoemde openbare lagere school Roswinkel II, gebouwd in dat jaar. De school heeft tot 1963 in Roswinkelerveen gestaan en is toen verplaatst naar Roswinkel om daar tot 1982 dienst te doen als gymzaal. (coll. Sis Hoek-Beugeling)

kijkje nemen, om eens na te gaan of de straatweg het tractorgewicht en de werking zou kunnen verduren. Het werktuig wordt heden per trein naar Veendam teruggevoerd. De verveners hebben nog geen beslissing genomen.

WEERDINGE. De aannemer H. Eleveld te Nieuw-Weerdinge reed hier hedenmiddag op zijn stoomfiets den arbeider Jan Klasens te Roswinkelerveen omver. De man werd bewusteloos bij den landbouwer Hm. Trip binnen gedragen. De beide Emmerdokters waren direct aanwezig, onderzochten hem en constateerden dat niets gebroken was. Toen het bewustzijn begon terug te keren, werd hij naar de woning van zijn broer H. Klasens alhier vervoerd. Zijn toestand is zeer ernstig. De politie onderzoekt de oorzaak van het ongeluk.

17 maart 1920

WEERDINGE. Gisterenmiddag kwam de nieuwe Cleveland-tractor, door de h.h. S. de Graaf en Co. van Nw.-Weerdinge voor het veenbedrijf, van de N. V. DAGO te Veendam aangekocht, aan het station alhier aan. De betrekkelijk kleine machine werd voor drie locomobielen gespannen en zonder enige moeite trok de tractor de vracht voort naar Weerdinge. 't Is een eigenaardig gezicht te zien hoe de trekmaschine langzaam, kruipend als 't ware, zijn weg vervolgt en zich niet aan hoogten of laagten storend rustig voortgaande, zijn vracht brengt waar deze wezen moet. De tractor kan het werk van 6 paarden verrichten en is uiterst eenvoudig wat de bediening betreft.

20 maart 1920

EMMEN. Uit de gemeenteraadsvergadering: Besloten wordt het Allee met klinkers te verharderen, in plaats van met hoogovenslakken. 't Is wat duurder, maar ook beter.

De barak op 't Allee, in gebruik geweest bij de militaire kommiezen, zal thans betrokken worden door de hier gedetacheerde militaire politie.

WEERDINGE. Met vier muilezels als trekkracht, is de heidemaatschappij bezig voor eenige landbouwers nog stukken heideveld om te scheuren. Verder is men zelfs met schop en bijl druk in de weer wallen en struikgewas, steenen en stobben weg te ruimen en wildernisjes in land te herschapen, dat met compost en kunstmest voor den verbouw van haver en aardappels wordt geschikt gemaakt. Hierdoor krijgt veel een net en wel verzorgd aanzien.

24 maart 1920

EMMER-COMPASCUUM. 19 maart. Door het bestuur der stichting Emmer-Compascumer Woningbouw daartoe uitgenodigd, had woensdag door den heer J. Gorter Kzn. te Nieuw-Amsterdam, wethouder der volkshuisvesting de eerste steenlegging plaats van den bouw van een complex van 42 woningen, een gedeelte van het uitbreidingsplan van ons dorp. De heer Stoker, voorzitter der stichting sprak een woord van welkom. De heer Gorter, hierna het woord verkrijgende, bracht in de eerste plaats dank aan het bestuur. En verder: "....Over schoonheid valt niet te twisten. De systeemloze bouw der oude Drentsche dorpen noch de lange rijen bouw der Veenkoloniën bekoort mij. Wat hier echter tot uitvoering zal komen – een plan van 176 woningen; met wegeaanleg, school en badhuis in de kom van het bloeiende Emmer-Compascuum – dat vind ik schoon Hierna had de plechtigheid plaats en nam een amateurfotograaf een kiekje van de groep. Vervolgens verenigden het bestuur, de heer Gorter, de architect, de opzichters en de aannemers zich aan een gemeenschappelijken maaltijd in het hotel "Het Emmer-Compascuum", waarbij nog menig hartelijk woord werd gesproken.

De Cleveland tractor, waarvan sprake is in de berichten van 3, 6, 13 en 17 maart 1920.

De Runde in Emmer-Compascuum. Links op de foto een deel van de woningen die rond 1920 gebouwd zijn door de stichting Emmer-Compascumer Woningbouw.

31 maart 1920

UIT DE VENEN. De staking, welke onder de veenarbeiders te Nieuw-Weerdinge algemeen is, duurt voort. Een poging tot het benoemen eener onderhandelingscommissie heeft gisteren in de arb.-vergadering gefaald. Het geschil loopt hier over 5% verhooging. Men denkt hier spoedig tot een vergelijk te komen. Te Emmer-Compascuum en Emmer-Erfscheidenveen wordt niet gestaakt, evenmin in het Roswinkeerveen, waar het loon van verleden jaar wordt gegeven. De neutrale werkliedenvereniging te Emmer-Compascuum heeft het aanbod tegen het loon van 1919 te werken aangenomen.

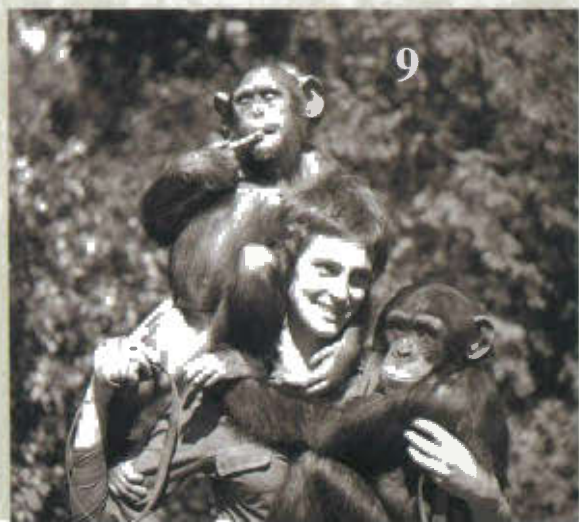
NOORDBARGE. Door gebr. Schutrups is hier

een dekstation gevestigd en wordt - zoals in dit nummer geannonceerd - ter dekking gesteld de om zijn afstammelingen welbekende zwarte witvoet stamboekhengst Frederik Willem Paul VI, in drie jaar met totaal f 500 bekroond. Het prachtige dier staat iederen dinsdag te Noord-Sleen bij café Strootker en donderdags te Odoorn bij café Schutrups ter dekking.

WEERDINGE. Zaterdagmiddag maakten de leerlingen van den landbouwcursus onder leiding van de heer Buiskool een excursie naar Noordbarge, waar onderscheidene stallen werden bezichtigd. De leerlingen kwamen tot de conclusie, dat Noordbarge een uitmuntende veestapel heeft. 't Was een aangenaam en leerrijk uitstapje.

Wie kent onderstaande personen?

Zie bladzijde 28. De foto linksonder is uit de jaren '60. Rechtsonder vier foto's uit de film van Berend Gewald uit 1939. Reacties graag naar Sis Hoek-Beugeling, tel. 0591-659968 of tj.hoek@wxs.nl.

Wie kent bovenstaande personen?
Zie ook bladzijde 28 en binnenzijde omslag. De foto's komen uit de film van Berend Johannes Gewalt, die hij in 1939 heeft gemaakt. Berend Gewalt (1905-1961) (foto rechts) woonde aan de Angelsloërdijk. Zijn vrouw, Gerritdina ten Brink (1909-1998), woonde vanaf 1964 in verschillende woningen in Emmen. Zij hadden twee kinderen: Jan (1930) en Jantina (1933). Wie weet meer over bovenstaande zes foto's en het gezin van Berend Gewalt. Reacties graag naar Sis Hoek-Beugeling, tel. 0591-659968 of tj.hoek@wxs.nl.

Op de voorzijde een foto van een affiche van het Noorder Dierenpark. Op de binnenzijde van het omslag is meer te lezen over activiteiten rondom het voormalige Noorder Dierenpark. Op de achtergrond een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker (eerste versie)

